

శ్రీ ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్పత్రిక.

కాకినాడ.

రెండు నెలల కొకసారి ప్రకటింపబడును.

సంపుటము. ౨౬	{ ఈశ్వరనామసంవత్సరము. మాఖపౌర్ణమీమాసములు.	{ సంచిక ౬.

స్వ వి ష య ము.

పాతకమహాశయలారా!

బరిషత్పత్రిక యీ 6 వ సంచికతో నీశ్వరసంవత్సరము పూర్తియగుచున్నది. ఇరువదియేడవ సంపుటము బహుధాత్యనామసంవత్సరముతోఁ బ్రారంభ మగుచున్నది. పత్రికాగ్రాహకులు తాము దయచేయవలసిన పైకమును ద్వారలోఁ బంపియుఁ దమ మిత్రులఁ బ్రోత్సహమున రిది చందాదారులుగఁ జేర్చియుఁ బరిషత్తునకుఁ జేయు.త యొసంగఁ గోరుచున్నాము.

కార్యదర్శులు.

మ న వి.

— ప్రత్యక్ష సూర్యరావు, కాకినాడ. —

నాస్థానం బట్టి లోకమునకుం దెలియుచి లేకు ప్తాస్పదృష్టితో-
“తుముకీబాయలబాయిరే ములికి” యని యూరకుంటిని. నాయభిప్రాయము-అట్టివద్యములు రెంటికీఁ బూర్ణముగా నర్థము నెలవిం దనియే.
మ. సమరక్షిణిని గృహరాసులభుజాశాతాసితే బడ్డదు
ర్మకుదోర్దండపులిదకోటి యవవప్రాతాబు సప్తశ్యమా
రమునం గాంచి శబా సహా హరిహరంగాభూబుభోదాకితే
తుముకీబాయలబాయిరేములికి యంకు ర్నింటికి బోవుచుగా.

ఇది కవిజీవితపాఠము-ఆంధ్రకవులచరిత్ర పాఠము “తుముకీబాయి లబాయిదే.” అని-ఇం దేది యుచితమో తెల్పుఁ గోరెదను.

శా. రాయగ్రామణి కృష్ణరాయ భవదుగ్గకూరఖడ్గాహించేఁ
గాయం బూడ్చి కళింగదేశనృపతుల్ కానిర్ఘ్నోపాషణీ
మాయాభీకునుటాకులోకుహుటురే మాయాసటాజాహిరే
మాయా స్తేమమడే యటండ్రు దివి రంభాజారునిక్ యక్షునిక్.

ఇది కవిజీవితపాఠము. కవులచరిత్రములో “మాయాభీకునుటాకులోకుహుటుమాయాసటాజాహిరే మాయాగ్గేయమడే” యని యున్నది. ఇం దేది సరియైనదో- విచారింపుడు.

పులిండులు యవనులతో ననుమాటలు కావున మొదటిపద్యములోని భాష పులిదభాషయో యవనభాషయో కావలయును. రెండవదానిలోఁ గళింగదేశనృపతు లనినమాట- ఇది కళింగభాషయే కావలయునుగదా !

“శివదో” యనఁగా-అదో యిదో వంటిదేనా: “రా” యనుటకు గ్రామ్యముగా ‘దా’ యందురు. మాప్రాంతములలో బిడ్డలను “దాదా” యని పిలురు. కుక్కలను “దూ దూ” యని పిలురు. పండులను “దో దో” యని పిలురు. ఇట్టిది గ్రామ్యరూపము వాఁడునా. లంకావిజయములో “మునిజనంబు చేరువను సంచరించుచు నందువకుల“దా”మహాస్సతముగ”నన్నచోట శ్లేషలో నున్నను దానిని గ్రామ్య మని పరిష్కర్త లనిరి. ఇట్టియెడ శివదో యని కవి గ్రామ్యమును వాఁడునా ! అదో, ఇదో యనుటలో ద్రావిడులు, తొందరగా-“దో” అనుట కలదు. అంతనే సిద్ధ మెట్లు. “శివద” శుభముల నిచ్చువాఁడా యనుదానికి సంభోధనమునవచ్చు నోకారమును “ఎన్నాళ్లనోయుండి”వలె-చివరఁ జేర్చి వాఁడుట కలదా ! ఈవిషయమై శైవసంక్రదాయజ్ఞుల యభిప్రాయముఁదెలియఁగోరుచున్నాఁడను.

శ్రీ శ్రీ వడ్డాది సుబ్బారాయఁడుగారు

రాజమహేంద్రవరపుకవిశ్రయములోని వడ్డాది సుబ్బారాయఁడుగారు తమసహస్రమాసోత్సవానంతరము తమస్వగృహమున 1938 స.వత్సరము మార్చి నెల డి 2 తేదీని స్వర్గస్థులయి రని వ్రాయుటకుఁ గడు వగచుచున్నారము.

సీ. పుట్టుక పానెర్లపూడిలంకను, దండ్రీ

బుదుగులింట నానందయందు

మెత్తని పొత్తుల నతమిలుట శైశవ

వక్రీడ, పదాకొండు వత్సరముల

ప్రాయంబుదనుక, నారంగమా కోరంగి

గన్నవారల వియోగఁబు నటన

యక్షయమొదలు పరాన్న మేడేండ్లు దొ

డ్డమపేటది వాణమగు; శ్రీము

ఖాబ్దమున సొంతకాపుర మక్కిటికన

ప్రథమజాయావియోగహృద్యభము, భావ

రాణ్యహేంద్రంబునందు నాంధ్రంపుటొజ్జ

కదవి వసురాయచరితంబు ప్రథిత మవల.

మొన్నటియానందగాక యూపై యానందసంవత్సరమున శ్రావణ శు ౧౬ వీరి జననము.

ఉ. గౌతమిఁ గట్టి కాలువలు కాటను ద్రవ్వినకాలమందు సంభూతుఁడ నైనవాఁడఁ బదుమూఁడగునేఁడుల యీడుతల్లికిఁ; మాతకు లేమిఁ బాలచట మంటిని మోసెను నుత్పరమ్మలే ప్రితిని నన్నుఁ జ న్గుడిపి పెంచి రఁ లేమి ఋణానుబంధమో.

అను వీరిస్వవిషయపద్యములు వీరిబాల్యాదులను దెలుపుచున్నవి. వీరురచించిన గ్రంథము లిరువదింటికిమీఁదఁ గలవు గాని వానిలో

వేణీసంహారమునకును, భక్తచిత్రామణికిఁ గల్గిన కీర్తి తక్కిన పెక్కింటికి లేదు. పెక్కు ముద్రణము లందుటవలననే యాంధ్రలోకమున వానికిఁగల ప్రచారము, గౌరవము మనకుఁ దెలియ నగును. మల్లికార్జునము మొదలగు సంస్కృతనాటకాంధ్రీకరణములు- ఉత్తమపరీక్షలకుఁ బరిపేక్ష గ్రంథము లయివి. వార్ధకమునందును గవితాపాటవమును వీడక వీరార్తరత్నామణితకమును రచించిరి. 22వ సాహిత్యపరిషత్తుభకు రాజనుషేంద్రవరమునఁ గ్రాసనాథిపత్యము వహించిరి. సూక్తివస్తుప్రకాశము, భక్తచిత్రామణి మొదలగు గ్రంథముల వీరికవిత్వము సరళతయ గాంచినది. తమయూవకమున వేణీసంహారనాటకమున ధర్మరాజశ్వత్థాను పాత్రము లను సభారాజకముగ నభినయించుచు నాట్యకళను బోషించుచుండిరి. రాజనుషేంద్రవరమునఁ గళాశాలయందుఁ బెక్కు వత్సరములు సంస్కృతాంధ్రోపన్యాసకలుగ నుండిరి. వీరి మృతిచే నాంధ్రభాషకు గొప్ప కొరత వాటిల్లినది. తమజీవితమంతయు నాంధ్రభాషామత్తులికి సేవ లొనర్చుచుఁ బాఠశాలనాదరణమును పడసిన శ్రీమద్బుర్రాయకవిగా రాంధ్రులకు మార్గదర్శకు లగుదురు గాక- భగవంతుఁడు వీరి యాత్మకు శాంతి నొసంగుఁగాక —

బాలకవిశరణ్యము

—వెంకటాచల సూర్యనారాయణశాస్త్రిగారు. అమలాపురము—

ఇయ్యది రావుసాహేబు మహాపాధ్యాయ గిడుగు వెంకట రామమూర్తి పంతులుగారిచే విరచితమై శ్రీయత తెలికిచెల్ల వెంకట రత్నంగారిచే బ్రకటింపబడిన వ్యావహారికభాషానుశాసన ముగ్గుగ్రంథము. ఇందు సంపాదకీయభూమికయందు “శ్రీ పంతులుగారు 25 సంవత్సరముల క్రిందట ఈ గ్రంథము రచించుటకు ప్రయోగములు సేకరించినారు. కూతురిని, కూతురికి మొదలగునవి, చేతురు, కోతురు మొదలగునవి—ముదితములయినవి. మిగిలిన ప్రసంగములు పంతులుగారు వ్రాసి ఉంచిన ప్రయోగములు, నోట్సు ఆధారము చేసికొని వారిపెద్దకుమారులు శ్రీ సీతాపతిపంతులుగారు రచించినవి.” అని యుడుటఁ బట్టి శ్రీరామమూర్తి సీతాపతిపంతులుగారి లుభయలును నీ గ్రంథమునకుఁ గర్తలు. శ్రమ మంతయు రామమూర్తిపంతులుగారిదే కావున వారిపేరనే యీ గ్రంథము వెలువడుట వ్యాఖ్యమే. ఇందు శ్రీ పంతులుగారి భాషాపరిశోధనపాటవ ముద్దీపించుచున్నది.

సంపాదకీయభూమికయందు “వ్యావహారికభాషను పునఃప్రతిష్ఠితము చేయడానికి సుమారు పాతికసంవత్సరములనుండి చేస్తూఉన్న వాడములో ప్రధానముగా నాలుగు మార్గములు గోచరిస్తున్నవి.” అని యు సందు “నాలుగో మార్గము:—ప్రాచీనకవుల కావ్యము లన్ని సమగ్రముగా పరిశీలించకపోవడమువల్ల వ్యాకరణకర్తలూ, కోశకారులూ, పండితులూ తప్పులుగా భావించి లక్షణవిరుద్ధము లనీ, గ్రామ్యము లనీ నిందించినరూపములు వందలకొలదిగా కవుల కావ్యములలో ప్రయుక్తములై ఉన్న వనిన్నీ, వ్యాకరణము ప్రయోగమూలము కావడమువల్ల కవి ప్రయోగము లక్షణముకంటె బలవత్తరమైన దనిన్నీ కవులు ప్రయోగించినరూపములు లక్షణములో చెప్పకపోతే లక్షణమే అసమగ్రమూ దుష్టమూ అవుతుంది కాని ప్రయోగములు నింద్యములు కావనీ నిరూపించి అట్టిరూపములకు ప్రతిపక్షులు ఎదురాడుటకు వీలు లేనట్లుగా—

కవులకావ్యములనుంచి వందలకొద్దీ ప్రయోగములు చూపి నిర్దుష్టత
మాపాదించడము" అనియు సీనాలుగవమార్గమునకే యీబాలకవి
శరణ్యము రచింపఁబడినట్లును గలదు.

ఈభూమికయందే 'ఇదియొకకొత్త వ్యాకరణ' మనియు- ప్రాచీనవై
యాకరణలూ యిప్పటివండితులూకూడా లక్షణవిరుద్ధములనీ గ్రామ్యము
లనీ నిందించినవీ, వాఙ్మయము ఆమూలాగ్రముగా పరిశీలించకపోవుటచేత
వ్యాకరణములలో గతి కల్పించనివీ, వందలకొలది రూపములు ఈనూతన
వ్యాకరణములో సాధింపఁబడినవి.' అని యుండటవలన నియ్యది కవిప్ర
యుక్తమగు వ్యావహారికాంధ్రమునకు ననుశాసనము కావలయును. వీరి
యాశయము కవిప్రయోగము ననుసరించి వ్యాకరణ ముత్పన్నము కావల
యునే కాని వ్యాకరణానుసారముగాఁ గవులు రచింప నక్కఱ లేదని.
అదియుఁగాక లాక్షణికు లితరులను శాసించి, తాము తప్పుగాఁ బ్రయో
గించుచు వచ్చిరి కావున నాలక్షణము లపప్రమాణము లనియును దెలి
యుచున్నది. తెనుఁగునకు సరియైన లక్షణము పుట్టలేదు పుట్టలేదని
యనునారే కాని యిట్లుండఁదగు నని పరిపూర్ణముగా వ్రాసి చూపిన
వారు లేరనుట సర్వవిదితము. నేను వీరు కొన్ని ప్రయోగముల నెత్తి
చూపినమాత్రమున నాకొఱత తీతినదా? లేదు. వెనుకటిలాక్షణికు
లయం దప్రామాణ్యము కలిగించుటకుమాత్ర ముపయోగించిన నుప
యోగింపవచ్చును. నన్నయ మొదలు చిన్నయ దాక నుండు లాక్షణి
కుల వందఱును దెగడిన వీరు "అడుగెంటక, తలపెట్టు" అను ప్రథమ
వ్యంజనలోపవ్యాసమున సంతప్రమాదమగు సిద్ధాంతములను జూపినప్పు
డు వీరివ్రాతలు మాత్ర మెట్లు గ్రాహ్యము లగును? సర్వవిమర్శనముల
ను గ్రోడీకరించుచు వ్రాసివిమర్శించు నీవ్యాకరణముననే యంతటి ప్రమాద
ము లుండఁగాఁ దమతమతోచిన యభిప్రాయములను వెల్లడించు ప్రాచీన
లాక్షణికులగ్రంథములం దెచటనేని లోప మున్నంతమాత్రమున సర్వము
నప్రామాణిక మనుట వ్యాయమా? మఱి యొకసంగతి- గ్రాంథికాంధ్రము
కావలె నను నేటివండితులు గ్రాంథికాంధ్రము వ్రాయుచున్నారా? అని
వారిగ్రంథములయందుఁ దప్పు లెత్తి విశేషముగాఁ జూపియున్నారు.

అట్టి తక్కు లెత్తి చూపి వారిని నవరించుకొనుఁ దని చెప్పవచ్చునే కాని వారిమాట సర్వథా యగ్రహ్య మనుటయు నంత న్యాయముగాఁ దోఁపదు. 'ప్రమాదో ధీమతా మపి' యను నార్యోక్తి కగ్గము కాని వా రెచటనే నున్నారో లేరో సందియము. అటుని యీనియమము తేల యనుట తగునా? శిష్టులభాష గ్రహ్య మనిరి. శిష్టు లెవరో నిర్ణయింపఁ బడలేదు. ఇందు ముఖబంధన మందు వీరు వ్రాసిన ౪౮ పద్యములందలి భాషను బడికింపఁగాఁ బద్యరచనమున నట్టిభాష యుండవలె ననియూ? ప్రాచీను లిట్టి నిరుపయోగనియమముల, నాశ్రయించి భాష నంతయు భ్రష్ట మొనర్చి రని చూపుటకా? లేక గ్రాంథికాంధ్ర మన మాకుఁ దెలియ దనుకొనుచున్నా రేమో మేమును రచింపఁగల మని తెలుపుట కా? యెందులకో తెలియుట లేదు. పద్యమందలి భాష యంత నియ మయ్యుక్తమై యుండివలసినప్పుడు వచనమున నేల యుండరాదు? ఈ ముఖబంధనమునం దున్న పద్యములన్నిటియందును సలక్షణగ్రాంథికాంధ్ర ము వాడఁబడినప్పటికి నడుమనడుమ ముద్రణప్రమాదమో లేక యట్టి సంస్కారము వాఁచిచియో కాని గ్రాంథికదృష్టిని బ్రమాదములు పెక్కు గలవు. ౨లో, లోకయాత్రకొరకు 'కొఱకు' అని యుండుట న్యాయ్య ము. వీరు రేఫనియమ మీపద్యములఁ బాటించనివారుకారు. ౪లో, శబ్ద సిద్ధితెలియ శాస్త్రాలు కొఱ గావు. అనినారు, మాటుట, కఱపి, మఱు చుట, ఉఱునె (?) కొఱఁత, ఎఱిగి, మీఱి, కాదుకొఱకు, ఏఱు, పాఱు, తెఱఁగు, మాఱు, మాఱుపు, (నడుమ మారుచుండు) మఱచు, మఱిమఱి, విశదపఱతు మున్నగునవి కలవు. ఇట్టిదీక్ష వహించియు 'మారుచుండు' నని రెండుతావుల సాధురేఫముతోను, 'కొరకు' అని యొకతావున సాధురేఫముతోను వీరు ప్రయోగించిరి. మఱియు సాను స్వారములపట్లను నట్టి దీక్షను వహించియుఁ గొన్ని తావుల వదలినారు. పెరిగితి ౧౧. మెలకువ ౧౩. ఇక గలుగనిదానికి ౩౧ పుట్టె, గాక. ౩౫. మాట లెల కరమ. ఎలకుత్పితముల ౩౬. తెలుగులో ౪౧. లేకుండ కావ్యరచనయందు ౪౪. మున్నగునవి. శకటరేఫానుస్వారముల విషయమున వీ రెఱుంగ రనుకొన వలను పడదు. కాన నిందలి తప్పులు

ముద్రణ ప్రమాదములు కావలయును. కాని యిట్టి ప్రమాదము లితరు లవి 'ముద్రణ ప్రమాదము లని రెండవకూర్పుగో సవరించుకొనఁబడినవి.' అని వీరు పలుతావుల నుద్ఘాటించుచు వచ్చిరి. "ఇట్లే అగ్రామ్యభాషా పోషకు లందరూ ఒక్క పుటలోనే ఒకమాటే, ఇక్కడొకలాగున, అక్కడొకలాగున వ్రాసి సాధు వేదయితే అది తాము వ్రాసిన దనిన్నీ, తక్కువది అచ్చు వేసినవారి దనిన్నీ చెప్పజూస్తారు" అని యుపోదాతము కి వ పేజీగో వీరు వ్రాసినదానికి నడి యుదాహరణముగా నిచ్చి లక్ష్యలక్షణ సమన్విత మొనర్చు గాఁబోలు.

మఱి యొకవింత. "శాస్త్రకర్తలు మనుజులు; శాస్త్రమునకుఁ బార మేశ్వర్ష మనుజు లేకపోవారు?" అనిన వీరి నేటి యీశాస్త్ర మొత్త దాఁగఁ బ్రమాణమో! వీరి యీవ్యాకరణము "పూర్వలవ్యాకరణ నియమములు పనికిరానివి." అని యొక్కసూత్రము చేసినయెడల గతార్థ మగుచుండ, ఎవనివో నామరూపములు లేని కవుల యవకతవకలును నేకదేశపతితము లగుకొందఱ లాక్షణికుల ప్రమాదములు నెత్తి మాపి శాస్త్రరీతిగా సాధింప మొదలిడుట యెందులకు? వ్యాకరణశాస్త్ర మనిన మాకును దెలియు నని చెప్పుటకే యె యుండ నోవు.

ముందు మన తెల్లుబాసలో సందుగొందు

లెవరు వెదకిరి? ముర్ఖులు లెవరు గనిరి?

వాఙ్మయం బెల్లఁ జూచినవార లెవరు?

బాస యెల్లను బండితుల్ బావుకొనిరె?

అని ముఖబంధనమున వీరు సెలవిచ్చినది నిజము కావచ్చును. పండితులు వాఙ్మయం బెఱుఁగరట. అపండితులకు సాధ్యము కాఁబోలును. ఎందుల కీ మహాంకార ప్రదర్శనము! వ్యాకరణము రచించినపండితులువే ఱును, కావ్యకర్తలు వేఱని వీరియాశయము కావచ్చును. కావ్యకర్తలే వ్యాకరణముల రచించి తమ కావ్యములందలి లక్ష్యములకు బాధికములుగాఁ గూడ శాసనము చేసి యున్నారగదా! వారి యాశయ మేమైయుండును? స్వకృతమైనను బరకృతమైనను రసాస్వాదమునకు భంజకములగు శబ్దము లవశబ్దములే యని వారి యాశయము కావచ్చును. వ్యాకరణము సుశబ్ద

వశబ్దములను వేర్పఱచుట కేకదా ! సుశబ్దములను బ్రయోగింపనియెడల రసభంగము కలుగు నని ప్రాచీనులయభిప్రాయము. 'సావా గ్యా రసవృత్తిః సాధోహి రసోయథాతథం కవిభిః' అను పూర్వులశాసనముయొక్క పరమోద్దేశ మదియేకదా ! చ్యుతసంస్కారదోషజన్మము లగు శబ్దములు రసభంజకములుగాన నవి విడువఁదగినవి యనియు నట్టివానికి సరియగుసంస్కార మొనరించి యుపయోగింపఁ దగుననియు నాలంకారికుల యభిప్రాయము సారముగా వైయాకరణులును సమ్మతించిరి. అంతియ కాని జనులు మాటాడిన దెల్లను వ్యవహారమున నున్న దెల్లను గ్రాహ్య మగుచో నుత్తరములు, దస్తావేజులు, శాసనములలోని వచనభండములు గూడఁ గావ్యములుగావలసి వచ్చును. పండితులు భాష నెఱుంగరఁట. సమగ్రముగా భాష నెఱింగినట్లు వీరిశోధనవలనఁ దేలినట్లు భూమికయందలి వాక్యములుదెల్పుచున్నవిగదా ! వానినిబట్టి వీరు పండితులా ? కారా ?

మఱియుఁ "బుస్తకాలలోన పుచ్చినమాటలు, ప్రాతవైనదానిఁ ద్రవ్వి యెత్తి, నేడు నెల్లవారు వాడఁగా వలె నన్న గొంతు కడ్డపడదె క్రొత్తమాట" అని నెల విచ్చిన వీరు మొదటిపద్యమున "వాయుచ్చుచు" అని ప్రయోగించుట యేటికో ? ఇట్టి మాట గొంతు కడ్డపడనిది. 'నిత్య విధులు మఱుచు టుఱున' ౮. ఇందలి ఊఱునె పుస్తకాలలోన పుచ్చిన మాట కాదుకాబోలును. వీరు ప్రయోగించుటచే దానిపుష్పి పోయినదేమో ? ఈ "పుచ్చిన" అనుపదము పుచ్చినదా ? పువ్వనిదా ! ఇట్టిపదములు కూడ వనుచు వాని నేల వీరు వాడినారో ! ప్రాచీనభాష యిట్లుండు నని చూపుటకు, ఇచట వాడినను, "మఱచుట, ఊఱునె?" ఈ 'ఊఱు' థాతుప్రయోగము యమకమున కాసించియో ? ఇట్టిపదముల వాడి నేటికపులు కవితను బాదుసేయుచుండి రని చూపుటకా ? ఎందులకో; క్రొత్త పదమైనచో గొంతు కడ్డపడునట. ఎవరికో గొంతుకడ్డపడుట వివరించినారుకారు.

శిష్యులభాష ప్రమాణమని సర్వత్ర చాటుచు-

గి. మాలమాట గాని మాదిగమా లేని

నాటి దేనిఁ గాని నేటి దేని

ఈడ దైన నేమి యాడ దైనను నేమి

ఏడదైనఁ జెల్లు వాడికయిన.

32

ఇట్లు వ్రాయుటలో సంగతి యెట్లో తెలియదు. గ్రామ్యభాష కాక శిష్ట వ్యవహారిభాషయే దేశభాష యని చిట్టచివర 348 వ పొరటలోఁ జెప్పి యుండియు, మాలమాట యైనను, మాదిగమాట యైనను వాడికలో నున్నఁ జాలు ననినారే. ఇట్టియసంగతి గ్రంథమునందు సర్వత్ర గలదు.

వీరియనుశాసనము వ్యావహారికాంధ్రమునకుఁ గాని గ్రామ్యభాషకుఁ గా దని యిందుఁ బెక్కుతావులఁ దెలిపి యున్నారు. వ్యావహారికాంధ్రమే 'జీవద్భాష' యనినారు. జీవించుచున్నభాష యని దీనిగర్థము. గ్రామ్యభాష యెట్టిదో 348 వ పుటమొదలు గ్రంథాంతమువఱకు నిర్వచించియున్నారు. అది వీరికిని బరిహార్యమే యనినారు. అట్లనియు ముఖబంధనమున "గ్రామ్య మన్న నేల కటకటఁ బడుదురు?" అని యడుగుచున్నారు. ఇయ్యది పారిభాషికంపుఁబడదుట. తుదిని జెప్పిన దిది యగునో కాదో! తాము వాడవలె నన్నది గ్రామ్యము కాదట, గ్రామ్యభాషను వీరే కాని యింక నెవరును బనికీరా దనఁగూడ దట. వీరు చూపిన సంస్కారము గ్రామ్యభాషకుఁ గా దని కాఁబోలును. కాకపోవచ్చును. కూకో, కూకుని, మొదలగు పదములు గ్రామ్యము లని తెగడుటకు వీరికి మూత్ర మధికార మెచటనుండి వచ్చినదో తెలియదు. కూకో అని వాడుకొనువారిలో నెవఁడేని 'గ్రామ్య' మన్న నేల కటకటఁ బడుదురు? అని వీరినే యడిగిన వీరేమందురు? ఎవరిదో గ్రామ్యమని పూర్వులు నిందింప గ్రామ్యము వాడని వీరి కీబాధ యెందులకు? గ్రామ్యమో యగ్రామ్యమో లోకము నిర్ణయింపవలసినదే కాని యెవరి నెవరు తిట్టినను లాభమేమి ?

మొత్తముమీఁద ముఖబంధనపద్యములలోని సారాంశము:—
శాస్త్రకారులు పూర్ణముగ శాసింపఁజాలకపోయిరి. కావునఁ గవులకు

లుకు గ్రామ్యమగుఁ గాక యగ్రామ్యమగుఁ గాక ! గ్రాహ్యమే కాని త్యా
జ్యముకాదని, మాకునుగ్రామ్యము త్యాజ్యమే యని కడపట విశద మొన
ర్చియు, నచట నీరీతి వ్రాముటలో వీరియూహ తెలియరాకున్నది. కవి ప
ద్యమందుగ్రామ్యము వాడిననువ్యావహారికాంధ్రమై, జీవచ్ఛాపయగుచుం
డు నని వీరిసిద్ధాంతము. ఛందోబద్ధ మగునేని గ్రామ్యపదమునకును గ్రామ్య
తాదోషము తొలంగుననివీరిమతము. కాని కవి వాడనియగ్రామ్యపద మొ
కటియుమిగులబనిధముననే కవి వాడనిగ్రామ్యపదమును నొకటియు మిగు
ల దేమో యనిపించుచున్నది. చాలనీ(జల్లెడ)వ్యాయమున వ్యాకరణము
కవిప్రయుక్త పదములలోని సుశబ్దాపశబ్దములనే వేర్పరచి రసమును గా
పాడయత్నించునది. అట్టిరసభంజకశబ్దములను నెంతటివాఁడు ప్రయోగించి
నను నిరోధించునే కాని జనులు మాటాడుకొనుచుండు నానాముఖప్ర
త్యయవిశిష్ట మగుభాషను గూర్చి యేమియు ననఁజాలరు. వ్యావహారిక
భాషయందు రసాస్వాదమునకుఁ దావులేమి. తత్సౌస్తార మశక్యముగాన
దానింగూర్చి వ్యాకరణము తలపిట్టకు ఎవ్వఁడేని యొకకవి భ్రమప్ర
మాదవశుఁడై పద్యమున నొకయశశబ్దము వాడినచో నాంధ్రవ్యాక
రణ మంగీకరింపవలసినదే యనుట వ్యాయ్యమా ? సంస్కృతపదములకు
ను వీ రీగతియే కల్పింతురు కాబోలురు. దానిని గూర్చి యిం దేమియు
బ్రవంగింపఁ బడలేదు. కాని వీరిమతము ననుసరించి సంస్కృతమునకు
ను నిఱిసితియే రావచ్చును. అట్లు వచ్చినఁ గాని బాలకవులు భయము
వడలి యభేష్టముగాఁ గవిత్వము చెప్పఁజాలరు. కావున వీరీవ్యాకరణము
రదించుట భాష కేవ్యాకరణమును పక్షతః లే దనుటయే యసవచ్చును.
వైయాకరణులు త ప్పని యె త్తిమాపిన పదముల కన్నిటికిని బూర్వోత్త
రాంధ్రకవులం దెవటనో యొకచోటఁ బ్రయోగము చూపి, బాలకవు
లారా ! వ్యాకరణభీతి వల దని యీశరణ్యము సార్థకతఁ గాంచుచున్నది.
ఇట్టి యాగ్రంథమును గూర్చి తెలుపుచు సంపాదకులుగూడ లక్షణకర్త
లను లక్షణములను జేతనై నంతవఱకుఁ దూలనాడుటయేకాక ఉత్త
రాంధ్రకవులు ఎట్లు స్వతంత్రించి స్వేచ్ఛగా ప్రయోగించినారోయుజువు

చేయడమువల్ల ఇప్పటికపులు తమకు సుఖరిచితమైన భావయభేష్టము
గా వాడుకొని సరసకావ్యములు రచించుటకు ఉత్సాహముకలుగుతుం
ది. అని యేయనుశాసనము స్థూల లేకయే యభేష్టముగావ్యవహరిం
చవచ్చు ననినారు. గ్రంథకర్తచే బేర్పావబడినట్టియు, సంపాదకులచే నా
మోదింపబడినట్టియు నాయుత్తరాంధ్రకవులను గూర్చి ముందువ్యాస
మునఁ గొంచెము పరిశీలించెము.

పాల్కురికిపాత్రసృష్టి.

—యామికాల పద్ధనాథస్వామిగారు. విజయనగరము.—

పాంచభౌతిక మగుత్తత్వమును సూక్ష్మముగఁ బాతకులకు బోధిం
చువారిలో సగ్రతాంబూలము పాల్కురికి సోమనాథునకే సర్వాంధ్ర
ప్రకంఠము వర్ణింపవలసియున్నది. వాఙ్మనసగోచర మగుహృదయత్తత్వ
మును విపులముగ గోచరింపజేయుశక్తి సోమనకు వెన్నలో నలవడిన
విద్య యనఁ దగు. గురూపదేశమున కకుంతితత్వమును, అప్రమాణవస్తు
వునకుఁ బ్రామాణ్యమును నాపాదించుట సోమనకుఁ జిన్ననాటియుగ్గు
పోత. మతము పీఠశైవమే యైనను బాత్రసృష్టి సర్వజనసమాదర
ణీయ మనుటకు విప్రతిపత్తి కలుగనేరదు. దానికి బానుఁదెనుగుపైఁ
గలయభిమానము వర్ణనీయము. అందును ద్విపదరచన గణనీయము.
దానను ఛందస్సాస్వితంత్రము ప్రశంసనీయము. మనోహరణీయ మగు
పలుకుతోఁ బ్రతిభను బ్రకటించుకొనుచుఁ బాత్రత్తత్వమును బాతకుని
కందిచ్చుట యెన్నినచోఁ గవిబ్రహ్మ యీతనిలెక్కలో ద్వితీయుఁడు.

కేవలశాస్త్రాభ్యాసవశంవద మగుసంస్కారముచే లోకకణ్ణాన మల
వడినను హృదయరంజకత్వమును బాత్రాగ్రీనకర్తాచరణత్వమును నలవడ
వనుట యీతనివలను గాదు. గడుసుఁదనము నేర్చుకొను విద్య కాదు.
వైదికజడుఁ డనిప్రసిద్ధి కెక్కినభారతసంహితారచనబంధురుఁడే పాత్ర

రచనములో నాంధ్రులకు మొదటివాఁడై యాంధ్రకవులకుఁ బ్రథముఁడై
పదనాకండవశతాబ్దిమొదలుకొని నేటివఱకుఁ జూతమును నేర్పికొని
యాంధ్రతత్వముఁ దెలిసిన ప్రతిపండితునిచేత నుగ్గిరింపఁబడుచుండ నాతని
తరువాత రెండువందలయేండ్లనాటిసోమనాథునింగూర్చి నే నననేల ?

భూగర్భమున నడఁగి యున్నంతకాలమును రత్నమునకు వన్నె
రానేరదుగదా ! బసవపురాణమునకు జననకాలమందే యాంధ్రదేశ
మున వీరశైవేతరమతాభినివిష్టపండితమృన్మయవలనఁ బ్రచారనిరోధము
కల్గిన దనుటకు నాటినుండి నేటివఱకు నేకచ్ఛత్రాధిపత్యముగ సంఘ
రాజ్యము నేలుచున్న యద్వైతమతచక్రవర్తియే సాక్షి. బసవపురాణ
మున నేమి? అది యెవరు రచించిరి? ఏనాటిది? అని ప్రశ్నించునాంధ్రుల
నెందఱనో నే నెఱుంగుదును. భారత మట్టియపత్తిరేపా ల్వడలేదు. “ప్ర
కృత మనుసరామః!”

ఈతనికథలలోఁ జాలవఱకు మాగ్ధ్యమే పొడనూపును. అమా
యిక మగువిశుద్ధభక్తిని బ్రకటించుటలో సోమనాథుఁడందెవేసినచేయి.
ఆయాస్థలములఁ జల్లఁగా జాలువార్చిచముద్దుపలుకులు సుధావర్షమును
గురియుచు నవస్థాంతరమునఁ గన్నీటిజడివానఁ గురిపించు ననుట యతి
శయోక్తి కానేరదు. మతమునం దాతని యభినివేశము కూడ నటిదియే.
ఆతనిసతముం గూర్చి నేను వ్రాసిన “పాల్కురికి మతరహస్యము” అను
వ్యాసము చదివినచో నయ్యదితెలియఁగలదు. ఆతనిపాత్రములు వందల
కొలంది యేండును పూండును గడచినను సజీవములు. ప్రాచీనాంధ్రవాఙ్మ
యపాఠశాలకులు కది విడిచివదలు యని వాయనాహ. ఇక్కువకును, ఇగ
వంతునకును, దల్లికిని బిల్లకును గలసంబంధ మెఱుంగవలె నన్నఁ బాల్కు
రికి పాత్రలు మనకే కాదు విధిసృష్టికే యాచార్యపాత్రము లగు సంట్
కబ్బుర మంద నక్షత్రలేదు. ఒండు రెండు పాత్రములను నాయోపిన
కొలంది విఘ్నించి పాతకులయెదుట నిల్పుచున్నాడను. దోషములను,
అసామర్థ్యమును నాకే విడిచి మన్నింతురుగాత యని పాతకలోకమునకుఁ
బ్రణకులు.

కన్నప్ప:—మగ్ధభక్తులలో మొదట లెక్కింపఁ దగినవాఁడు కన్నప్ప. పుట్టినది యెఱుకుకుల మైనను నెట్టినది యాశ్వరాథానము, పుట్టినది శ్రీకంఠపదము. కలఁగని నిక్కలగా భావించి, వేట విడిచి లింగదేవుని దర్శించినాఁడు. ఇంక నాతని మరివేదనమో? “జడ కు నొడలికి సవతులు పోర, నుడుకుఁ జాలక వచ్చి యడవిఁ జొచ్చితివా? లేక నాతోడి మోహంబు వన నన్నుఁ బ్రోవ, నేతెచిత్ వేడ్త యెసఁగ నిచ్చటికి?” అని శివుని బలుకరించినాఁడు. ఎంతలో నెంతమార్పు!! కొండలలోన నొక్కండ వీ విట్టులుండంగ వెటవవా? ఖండేదుమాళి! మృగములు నురగముల్ మితి మేట లేవు” అని పాప మాజంజరుజుట్టువాఁడు రోసింప నారంభించినాఁడు. శివుఁడు మృగహంత యనియు, నురగభూషణుఁ డనియుఁ గన్నప్ప విమర్శింపలేదు. తానొకమరిపాలకుఁడ ననియు, శివుఁడు మరిపాల్కుఁ డనియు నాతనియూహ. ఇప్పుపూవు తేనె యిచ్చెద మాపల్లెకు రమ్మని మొట్ట పెట్టినాఁడు. అతాయి చలించలేదు. తుద కక్కడే యువ చారములు చేయనారంభించినాఁడు. ఇంపారి, నునుపారి, కంపుసాపారి, పెంపారి చాల నొప్పెడివిల్వకత్రిని దనజంజరువెండ్రుకనజ్జలోఁ దాల్చి, మొగలేటిసదమలోదకములను, బుక్కిళ్ళ బట్టి దావలికరమునఁ జావము, శరములును, వలచేతఁ దా రుచిచూచి తెచ్చినమాంసపువొన్నను బట్టి కన్నప్పఁ డేతెంచుచున్నాఁడు. అయెఱుకును జూడఁడు. చెక్కుకాలితో శివునితల తుడిచి, పుక్కిటిసిట మజ్జనం బొచ్చుచున్న యాకిరాతముగ్ధుని గొందుఁడు. తనతలపై నున్న కత్రిని శివుని తలపై రాల్చుచున్న యాయర్చకుని నాహ్వానించుదమా? శబరివలెఁ జని చూచి తెచ్చినమాంసమును నివేదించుచున్న యాపూజాని బఁకింపుఁడు. గుణదోషవిచారణము కావించుట కిది యదను కాదు. మానసికప్రసృత్తి పోశీలనమే మనకు వలయును. శిల్పము భక్తిరాగముతో బాగుగఁ బూయఁబడుచుండుట సోమన్నలో నొకయక్కతముదావహకళావర్తనము. కన్నప్ప కృతార్థుఁ డయినాఁడు. ఉండ్రాళ్ళపై భక్తికల పూజారి కాఁడు. దాంబికకృత్యములలో జేగంటలు వాయించునట్టి యాబాహ్యప్రపంచదార్జన్యము

కన్ననిముగ్ధనయన బాష్పవారాశిలోఁ దొప్పదోఁగించినను ముక్తి నొంద
నేరదు. అపైఁ గన్నప్ప కొకవిషమఘట్టము సమీపించినది. ఏ మది ?
ఉవ్వెత్తుగా శివునికంట నీరు కాలుచున్న దేలాకో ? మ తేభక్తుఁ డేని
నైనచో నే “జేయు” నారికేళాంజనమో శివునికణతలకు రుద్దువాఁడే.
మాకన్నప్ప యేమిచేయునో చూడఁడు. నాయనా ! “నీనింద విని గౌరి
నీ రైనవాఁడు తా నిందు కేనియుఁ దడి కంట లేదు, జనకుచేఁ దన
యునిఁ దునిమించునపుడు కనికరంబున నీరు క్రమ్మకు కంట; ఆలుబిడ్డలఁ
బాసియడవుల గిరులపా లైతి నని దఃఖపడి యేడిచెదవా ? ఏకాకినైతి
నిం కేక్రియఁ బ్రోతు లోకంబు లని ధృతి లేక యేడ్చెదవా” అని తా
నును గన్నటిమున్నీట మునుకలు వైచుచు నడుగవలసిన విధముగా నడి
గియే రీతినాఁడు. “కడుపు కాలంగ నాఁకటి కోర్వ లేక యేడ్చుచున్నా
వా” యని తాఁ గారణ మెఱుంగ లేక “కారణం బేమి కన్గంట పుట్టెం
డు నీరు కాటంగ” నని పలవించుచున్నాఁడు. పాపము నిజముగాఁ గార
ణము చెప్పినచోఁ దీర్చెద ననియే కన్నవానియుద్దేశము. కరతలాంగుళ
ములఁ గ న్నెత్తి నెఱ సున్న దని పాట నిష్ఠించి యూఁడినాఁడు. నాలు
క గుడ్డుపైఁ ద్రిప్పిత్రిప్పి యొరయుచు నొరయుచు నొయ్యనఁ జూచుచు
న్నాఁడు చీరానిచే కన్నద్దినాఁడు. కంటికిఁ జేయఁ దగినయుపచారప్రక
రణము నిష్ఫలముగా ముగిసినది. ఏప్రమథు లింతపిచ్చిపడఁగలరు ? ఇది
భక్తునివిధి. ఇంకఁ జేయవలసిన దేమి ? అంగ లేక నెట్టన దఃఖించు, బిట్టు
వాచటచు. మనోనయనములను జెదరసీయక కన్నప్పస్థితిఁ గమ
నింపుఁడు. భావపరివర్తనముతో సోమనాథుఁడు మనల నెక్కడికో లాగు
కొనిపోవుచున్నాఁడు. అడుగులఁ బడి మ్రొక్కు, అంజలి యొగ్గు, అడలు,
నిల్చుచు, నిల్వఁబడి లేచు, చూచును. విమృశ్యచ్ఛక్తివలె నింద్రియవ్యాపా
రము గాయేన, వాచా, మనసా, నిర్వంచకముగ నడచుచున్నది. పౌర
కప్పెనో ? మాద తెవులొ ? రోగములపే రెఱుఁగును గాని క్రతిక్రియ
యెఱుఁగఁడు. “ఏనికి మందు మాకే నే మెఱుంగ నోయీ నాథా !
సర్వాంగసుందరా ! శంకరా ! నాయన్నా ! నాతండ్రి ! నానలుఁడా !”

యని నో రెత్తి యానిర్ఘృణ మగునటవీగర్భము మాల్గొగ, నారాయణ
దగ్గఱ విలపించుచున్నాఁడు. ఆతని యెడంద యెంత కుతకుతమని యుడి
కిపోవుచున్నదో గదా ? అంతలోఁ జిన్నయలుక. “కురూపివై యున్న
చో భక్తు లిహి యని నవ్వరా” యనుచున్నాఁడు. భగవంతునిపై భక్తుఁ
డలుగుటయు నాతని కొక చెలువమే.

అన్యష్టవంతులకు నిముసములోఁ దనంతటఁ దాను క్రొత్తదారి
ఫలసిద్ధికి లభించును. యోగు లట్టివారు. ప్రపంచవశిష్ఠితి యెప్పు డైనను
బాంచఞ్చాతికమే. తత్పాశభేదనము పుణ్యభాక్తులకుఁ ద్రుటిలో సాధ్య
మగును. సర్వమునకు నాధుఁడు శివుఁ డనియును, నంతయు నతనికర్పిం
చినచో ముక్తి నాతఁడే సుకరముగ నర్పించు ననియును కన్నప్ప మన
స్సులో సంతర్వాహినిగఁ బ్రవహించుచున్న యొకక్రొత్తపొంగు, చరాలు
నఁ గంటిని గోయించినది. అయ్యది శివునికంట నతికినాఁడు. మఱియు
న్నది, కన్నప్ప కృతకృత్యుఁ డైనాఁడు. కాని యాకంట నీరు గాఱుచున్న
ది. దానికి నట్టే ద్వితీయనయనప్రదాన మైనది. ఇంతలో నుమాకాంతు
నకు సర్వేంద్రియతర్పణ మైనది. కన్నప్పకు నాపాదశిరఃతర్యంతము
బాహ్యంతరజగతీశాంతి వేకూరినది. ఇంతచేసినఁ గాని శివునికి చాలికలు
గలేదు. కాలి చెవ్వుతోఁ దల తుడిచినదానికిని, నోటిసిటితో స్నాన
మాడించినదానికిని, దనతలమీఁదిపూలతోఁ బూజించినదానికిని, నెంగిలి
మాంసము నివేదించినదానికిని శిక్ష యిది కాని, యాశేశీనముగా శివు
నకుఁ గాళహస్తిలోఁ గన్నప్పనిర్దాల్యమే ప్రథమపూజాపుష్పము. కన్నని
యెంగిలిప్రసాదమే నివేదనీయము. ఆతఁడు భక్తుఁడు, ముగ్ధుఁడు. ఈ
తఁడు గడసరి, లింగదేవుఁడు. భక్తపరాధీనుఁ డంటకు మాత్రము నంది
యములేదు. అక్తననే బెజ్జమహాదేవికడ పాలపోతలు, బాలభోగము,
ననుభవించినాఁడు.

ఉత్తరాపరిణయము.

—కాశీభట్ట సుబ్బయ్యకాశ్మీగారు, కాకినాడ.—

తిక్కనార్యుడు వైరాటమున నుత్తరాపరిణయమును లోకోత్తరముగాఁ జెప్పించె ననియు, నట్టి విన్నాగమును నన్నసార్యుడు ప్రావీణిపాణిగ్రహణరంగమునఁ బ్రదర్శింప నేరఁడాయె ననియు, నుత్తరావివాహవర్ణనవైభవము వాటకకలాశోభిత మై తనరారు చున్న దనియు యాజ్ఞసేనీపరిణయములో నట్టిదృశ్యకలాపాందర్యము కానరా దనియుఁ గొందఱు సోదరులు పలుకుచున్నారు.

నే నీవాదమునందలి సారము నరయుటకై హామయద్వయమును సావధానముగాఁ బరిచితిని. ఇంచుమించుగా నీరెండుపెద్దొడ్లును నొక్కఁ ఘక్కినే చిత్రింపఁబడియున్నవి గాని, మనసోదరులు తెలిపినట్లొకటి గగనరంగమునకును వేరొకటి పాతాళకుహరమునకును బ్రయాణముసేయుటలేదు, సరియకదా ! ఉత్తరావివాహమున విమర్శనమున కవకాశమొసంగు విషయములు చూపుటచున్నవి. కావునఁ దిక్కనకవివిరచిత మగు నుత్తరాపరిణయమును గూర్చి కొందఱు చర్చింప నొదితిని. సోదరులారాదరభావముతోఁ బరీక్షింతురుగావుత !

—అరవసరవిషయకల్పనము.—

తిక్కనసోమయాజి యుత్తరాపరిణయ ఘట్టమున మొట్టమొదట విరటుఁడు పాండవులనిజసితిని దెలిసికొని, సంతుష్టాంతరంగుడై స్వతనయను విజయున కిచ్చి, గారవింప నొది మంత్రులతోఁ గుమారిక నలంకరించుకొని తెండని, నియోగింపఁ బ్రయత్నించునం జని తత్కార్యశ్రవణప్రీత యగు సుదేష్టయనుమతంబున నుత్తరను సింగారింపఁజేసి, యయ్యమాత్యులు విరటునికడకుఁ దోడ్కొనివచ్చిరి. అపు డారాజక్కన్నియకెమరువోయి పురోహితులును బంధుజనాబులుం దానునుం బొధివికొని ధర్మజన కెమట నిలిపి, నిజతనూజం జూపి, ఇమ్ముద్దియను గాండీవి కీయఁదలంచితి నన, విజయుఁ డాయువతిని బ్రగ్రహింప నొల్లక, తనతన

యున కిప్పుని తెలిపెను. అంత మత్స్యమహీకాంతు డత్యంతసంతోషాంతరంగం దై యుత్తరచే బంచపాండవులకుఁ గ్రమముగా మొక్కించి, యాయుంతి సంతోపురమునకుఁ బంపె నని యున్నది.

అస లీభాగము వ్యాసభారతమున లేదు. ఈయది తిక్కకవివరునిచేఁ గ్రొత్తగా సృష్టింపఁబడినది. అందు లేకున్నను బసాదుగా నుండుటచే దీని నిందుఁ బొందుపఱచె నందుమా ! అట్టియంద మేదియుఁ బొడవట్టుట లేదు. పైఁగా నీకల్పన మనవసరప్రసంగముగాఁ జూపట్టుచున్నది కాని వస్తుపోషక మగుసంగతిగాఁ గన్పట్టుట లేదు.

ఉత్తరను గిరీటికిఁ జూపిన మోహితుఁ డగు నని, యాతేఁడు తలంచె నందుమా ! సంవత్సరకాలము సృత్యము నేపిన కివ్వడి కుత్తరక్రొత్తది యగునా ? ధర్మరాజులకుఁ జూప నొచ్చె నందుమా ? వారాయుండుముఖముదము నింతకుముందు బహువారము కన్నులారఁ గూచినవారె. కావున మత్తర నిటకు రప్పించుట వట్టితత్వపాటు కాని మతెట్టి ప్రాశస్త్యమును గానరాదు.

ఇదియుగాక రాజాంతోపురముల నుండు యువతులను ముస్తాబుచేసి, ముత్తయజువలో లేక కులపరిచారికలో తోడ్కొని వత్తురుగాని, మంత్రిపుంగవులు పిలిచికొని వత్తురా ? మత్స్యదేశమున సృపాల కన్యకల మంత్రులలంకరింపఁజేసి రాజసభకుఁ దోడ్కొనివచ్చుట మర్యాదయై యుండునా ? ఇక నొకవీరిత. మంత్రు లానుదవతినిఁ దోడ్కొని వచ్చిరే కాని తిరుగఁ దీసికొని వెళ్ళలేదు. పాండవానుజ్ఞత యై యుత్తర రాజసభనుండి సపరివారముగ వెడలిపోయెను. తీసికొనివచ్చునపు డాదరమును, బంపురత్న డనాదరమును సాంపుగా నుండునా ?

అంతోపురయువతుల నలంకరించుటయు, వివాహానుండవములకుఁ గొనివచ్చుటయు రాణి నాసపుఁజేడియలపని కాని రాజకార్యాసనాసీనులగునమాత్యసింహులపని కాదు. కాని యమాత్యకులాలంకారుఁ డగు కవివరుఁడు రాణి వాసంపుఁదీగఁబోఁడుల సింగారింపఁజేసి మంత్రులురచ్చకుఁ దోడ్చి రని తెలుపుచుండ వేఱునితర్కములతోఁ బనిలేదు.

శిరీషసుమనసుశరీర యగు పూజోడిని దీసికొనివచ్చుటకుఁ బ్రజ్ఞ గల యొక్కప్రెగ్గడ వెడలిసఁ జాలదా ? మంత్రివరు లందఱుఁ బరుగిడ నేల ? మంత్రు లనఁ బ్రభుత్వల్యు లగు నుద్యోగులు గాని పల్లకిని మోయుబోయాయి కారే ? మఱి వీ రందఱెందులకుఁ బోయిరో ?

సన్నపారుడు కన్యకానయనమును మంత్రులశిరమున నిడలేదు. నిపుణ లగు నలివేణులతలలపయి నిడినాడు. “అధికవిదగ్ధపుణ్యాంగనా విరచితలలితప్రసాధనాలంకృతాంగి కాంతాసహస్ర బుతో జనుచెంచె” అని తెలిపినాడు. దీనింబట్టి చూడ మాతాస్యమాత్యులవలెఁ బాంచాల మంత్రులు రాణివాసముల కేగి ప్రాధకన్యలఁ దోడ్పొంది వచ్చుట కంగీ కరింప రేమో ?

తిక్కనసోమయాజి మొదట సుత్తరను మంత్రులు సభకుఁ దోడ్పొందివచ్చినట్లు తెలిపి, మంత్రివరుల కాపని యర్హముకా దని తలంచి కాబోలు, పాణిగ్రహణసమయమున నాకన్యమణి నలంకరించి తీసికొనివచ్చుటకు విరటుఁ డుదత్తాధరణాదివస్తుతతి యొసంగి, చెలికత్తియలఁ బుచ్చె నని వాక్రుచ్చెను గాని మొదటియట్లు మంత్రులను బంపినట్లు పర్జింపలేదు. అపు డుత్తరను దోడ్చెచ్చుటకు సమాత్యుల సంపిన విరటుఁ డిపు డేల చెలికత్తియల సంపెనో తెలియకున్నది ? ఉదత్తాధరణాదివస్తుతతి నీయవలసియుండుటచే మంత్రుల విశ్వసింకకయాయా చెలికత్తియలఁ బంపుట ?

ఉత్తచేతులతో సుత్తరకడకు సచివోత్తముల సంపి, అమూల్యాధరణములతోఁ జెలికత్తియల సంపుట యెట్టిమర్యాదయో ! ఇందు వైదికదృష్టి కగోచర మగుకాన్యకలయో నాటకకలయో లీనమైయుండును.

—అమంగళకద్రయోగము.—

పదాదిత్యమర్యాదల నెఱింగిన కవివరులు కళ్యాణసమయమున శుభదము లగుకదముల వాడుదురే కాని పైతృకకర్తలందు వాడఁడగిన నుమవుల నిడదు. ఏకారణముననో కాని మనఃతీక్ష్ణనమఖ యుత్తరాకళ్యాణములొ సాంపత్సరికవదమును బెట్టెను, చూడుఁడు:—“సాంపత్సరికదత్తకా

లకళాది శేషంబుల మంగళతూర్యంబులు సెలంగ నత్తెర యెత్తించి.” ఇటుఁ బ్రకర్షింపఁబడిన కార్య మెద్ది యన వధూవరుల నమము తెరను దీసివేయుట. ఈచిన్న పనిని వర్ణించుటకు సాంవత్సరికపదసాధాగ్యసుందరమగు నొకదీర్ఘ వాక్యము ప్రకటికరింపఁ బడినది.

ఇప్పుట్టున నింతటి దీర్ఘ వాక్య మెందులకు? “మంగళతూర్యంబులు సెలంగ నత్తెర యెత్తించిన” అనిన మంగళముగా నుండునే? అపు డీసాంవత్సరిక కార్య మెత్తిగిలునే? పోనీ, ఈసాంవత్సరిక మేదియేనియ పూర్వభావసాధాగ్యమును గాని, మనోహర శేషార్థసంపదను గాని సమ కూర్పుటకు వాడఁబడిన దందుమా? అట్టిరుచిరార్థసంపద యేదియున్ను రించుటలేదు.

ఇక నీసాంవత్సరికపదగులిత మగు సమాసరాజమున కర్థమునుఁ జూతము. ఈపదమునకుఁ గల లోకప్రసిద్ధార్థమును బట్టి చూచినచో నిట్టియర్థము తేలును:—సాంవత్సరిక=ఆర్థికమునందు; దత్త=ఈయఁబడిన; కాల=వల్లది; కళా=పదియొకవభాగముయొక్క (అనఁగా, అణాకాసు యొక్క) విశేషంబుల=అతిశయములచే నని యర్థ మేర్పడును. ఇఁకఁ బ్రకృతశుభకార్యమున కనుకూలముగా సాంవత్సరికపదము నన్వయించుచో, సాంవత్సరిక=కాలజ్ఞులచే; దత్త=డించఁబడిన; కాల=మహూర్తమునందలి; కళా=శోభయొక్క, విశేషంబుల=అతిశయముల, అని యర్థము చెప్పవలయును. ఈయర్థమున సాంవత్సరికపదమునకు జ్యోతిషికుఁడనికదా యర్థము చెప్పవలయును? కాని శబ్దవ్యుత్పత్తిచే నిట్టియర్థము రానేరదు. ‘సంవత్సరే భవః సాంవత్సరికః’ భవార్థమున తథాప్రత్యయము. అందుచే నీపదము సంవత్సరాంతమున జరుగు పితృకర్తవ్యు దెలుపును గాని ‘సంవత్సరం వేత్తితి సాంవత్సరికః’ అని జ్ఞావార్థమున వచ్చు అణప్రత్యయాంత మగుశబ్దము కాదు. అందువలన సాంవత్సరికపదమునకుఁ దదిన మర్థ మగును గాని సిద్ధాంతి బోధితుఁడు కాఁడు.

సాంవత్సర పదమునకు దైవజ్ఞుఁడనునర్థము కలదు. “సాంవత్సరే జ్యోతిషికో దైవజ్ఞగణకావపి” అని యమరసింహుఁడు, దైవజ్ఞ

పర్యాయములలో సాంవత్సరికపదమును జేర్చియున్నాడు, గాని, సాంవత్సరికపదమును జేర్చి యుండలేదు. ఏదో యతిప్రయాసముచే నీసాంవత్సరికపదమునకు దైవజ్ఞానమును సాధించినను, అపదమునకు లోకమునఁ గలప్రసిద్ధాంతమును నివారించు శక్యముకాదు. లోకవ్యవహారప్రసిద్ధములగుపదముల యశాగికారము నాధారముగాఁ జేసికొని, ప్రకరణవిరుద్ధముగాఁ బ్రయోగింపరాదు. శ్రాద్ధమున నుత్పత్త్యర్థముచే శ్రద్ధతోఁజేయఁబడుకార్యము. కాని యీపదము పైతృకర్తలయందే ప్రసిద్ధమగుటచే నిద్దాని నాబ్దికాదిపితృకర్తలయందే వాడనగును గాని శ్రద్ధతో నాచరించుకార్యములయందంతటను వినియోగింపరాదు. అందువలన “వివాహశ్రాద్ధకాలదత్త మంగళతూర్యవాదంబులు చెలంగ” ననుట యమంగళావహము. అటులే సాంవత్సరికపదమును శుభసమయమునఁ జిత్రింపరాదు. సాంవత్సరికపదమునకు వాచస్పత్యమున నిట్లర్థమియ్యబడినది. “సాంవత్సరికః=ప్రతివత్సరం మృతాహుకర్తవ్యే శ్రాద్ధభేదే” అని. శబ్దరత్నాకరమిట్లు తెలుపుచున్నది. సాంవత్సరిక=అర్చిము, సాంవత్సరాంతమున జరుగునది” అని.

పరిశీలించు నిట సాంవత్సరికపద మవసరము లేదు. ఇంతకుమున్నీకవిసింహుడు “మాహూర్తికాదిశిష్టజనులు పరివేష్టించు నుండి లగ్నంబాసన్నం బగుచు వచ్చె నని ధర్మరాజున కెఱిఁగింపఁ బొందిన” నని సుముహూర్తము సమీపించినట్లు తెలిపియుఁ దిరుగ నీసాంవత్సరికకాలవివరణ మెందులకొనచ్చెనో వెల్లడి యగుట లేదు.

మంగళపదసంపదలఁ దఱుకొల్పింప ననునగు కళ్యాణసమయమున శివార్చనార్చకము లగుశబ్దముల నిడఁదగునా? కాని మఱిక్కనమంత్రిపుంగవుఁ డుత్తరకరమును సాధిప్రదంబు గ్రహించె నన్నతావునఁజిత్రించిన పదము కూడఁ గొంచె మశుభావహముగాఁ జూపట్టుచున్నది. “కుమారుడు బోడిగఁబోడిమృదుచాణిగ్రహించె.” ఇటుబోడిపదమంత్రీమంత్రముగా లేదు. బోడిపదమునకు లోకములో గుడుకల యని యర్థము ప్రసిద్ధము. “బోడి=ముండితము, ముండిత” అని శబ్దరత్నాకరము. కావున

నఁ బదసన్నికర్షముచే బోడిసాణి యన ముండితకర మని బోధపడును. కావునఁ గవివరుఁ డీబోడి నుడిని వీడి వే తేలతాంగినై నఁ దోడికొనివచ్చి పెండ్లిపీటపైఁ గూర్చుండఁబెట్టి సాధద్రునిచే నాశుభాంగికరమును బట్టించిన సాభాగ్యముగా నుండెడిది.

—అసమయశృంగారభావవర్ణనము.—

ఈవివాహమున వే తొకవిత చూపట్టుచున్నది. ప్రధానహోమసమయమునం దుత్తరాభిమన్యు లొత్తుకొనుచు నొక్కపీటపైఁ గూర్చుండి నెఱపిన శృంగారవిలాసవై భవములను బట్టి చూడ వధూవరులు భక్తిశ్రద్ధలతో నగ్నిదేవు నారాధించిన జాడఁ జూడరాదు. శయ్యాగృహమున నొక్కవర్యంకమున నాయికానాయకులు సాగించు సింగారము చూపట్టుచున్నది. వధూవరు లెంతటి క్రణయోద్రేకము కలవారైనను ప్రతసమయముల స్థిరమత్తులై భక్తితో నుండవలయును గాని రతివతిమోహవరవశులై శృంగారకలాకలాపములఁ బ్రకటింపఁ జనదు. వినుఁ డాహూమరంగశృంగారంపు హూయలు:—

సీ. కోర్కెలుగెడగూడుకొని పారమెద్దియన చిత్తబులూఱటఁజగుభులొత్తఁ
బులకాంకురములకుఁదలతాఁకుడై యరుమేననుమచ్చొబుమిగిలిపొదలఁ
దటివేదిపబోయి తడఁబడి మార్గతీపడి మాపు లాదట బయలుపటుపఁ
జెమటలతాపులు తమలోనఁగలసి వేతొక్కసారథమునై చొక్కుసేరు

తే. గాఢసంస్పర్శభంగులు గలుగునట్టి
హోమసమయకృత్యంబుల నొదవుసాఖ్య
రసము పెన్నిట్ట పోరి బోరి గ్రమ్ముచేర
సమ్మవాఁబుధిఁ దేలిరి సతియుఁ బతియు.

ఇది వధూవరులకుఁ బ్రధానాహూమసమయమున నడచిన కర్మ కలాపకళాసాభాగ్యము.

న్యాయముచేఁ బ్రకరణాదిత్యానుకూలముగా శృంగారంపురంగులం బ్రసరింపఁజేయ వలయును గాని శృంగారవిరుద్ధము లగు దేవతారాధనసమయములఁ గాదు. సత్యనారాయణవ్రతమో, వేంకటేశ్వరదీపా

రాధనమో, సహస్రనామార్చనమో, సాగించునపుడు దంపతు లొత్తి
కొని జటగా నొకవలకపైనున్నమాత్రాన మనోజలీలల వివరింప నర్హు
మగునా? ఆర్యదంపతుల కత్యంతాదరాచరణీయ మగు ప్రధానహోమ
సమయమున వధూవరుల భక్తిశ్రద్ధల వర్ణించుట భావ్యము కాని భావ
జచేష్టల వివరించుట మర్యాద గాదు. ఈశ్వంగారకార్యకలాపవర్ణనముచే
వధూవరులు ధీరోదారు లగు నాయినానాయకులు కారనియు దేశకాల
పాత్రోచిత్యము నెఱుంగని మూఢకాముకు లనియు విదితమగును. పోనీ
యటులే తలంతు మన్న మన్న తిక్కనబండితుడు వర్ణించిన యభి
మత్య గుణవర్ణనవైభవము వస్తుగును-వినుడు:—

“మ. హరిమేనలుడు బాహుసార్యకటుకౌర్యస్ఫుర్తి త్రైలోక్యసుం
దరుఁ డాచారకవిశ్రుఁ డందితకథాదక్షుం డదారుండు గా
తరసంరక్షకుఁ డార్యసమృతుఁడు విద్యావైభవోల్లాసి య
త్యురుజీజండు వరించుఁగాక యభిరున్యుం డీసరోజాననక.”

ఈవర్ణనమున సభిరున్యుఁడు చలదిత్తుఁడు కాఁడనియు, నాచార
కవిశ్రుఁడనియు, నార్యసమృతుఁ డనియుఁ బైఁగాఁ గాతరసంరక్షకుఁ డని
యుఁ గీరింకుబడినాడు. ఆరీతిధీరుఁ డంతటిమర్యాదాకోవిరుఁడు, నటు
పంటి యార్యసమృతుఁడు భక్తితో నగ్నిదేవు నారాధింపవలసిన పావన
హోమానుసమయమునఁ, దిక్కుమఖి వర్ణించినరీతి నాతఁడు నాతిం దాఁకిన
మాత్రమున నాదిత్యమూర మగుదిత్రజనికారమునకు లోనగునా ?

—వివాహవిధిప్రశంస. —

ఈయు త్తరపెండ్లిలో వేటొక క్రొత్తవిత కాననయ్యెడిని—అ దే
దందురా ?

“క. వైదికతాకికవిధి, సంపాదిత వివిధార్హ వస్తుభరితత్వమునకా

వేదికపాలుకుగునట్లుగ మోదమునఁబురోహితుండుమునుకొనిచేయక”

అని మనమంత్రవరుఁడు వైదికతాకికవిధుల రెంటినిఁ బురోహితు
న కంటఁగట్టెను. అసలు వినాహసంస్కారము వైదికవిధినిబద్ధమా? లేక
తాకికకార్యసమృతమా? గృహ్యసూత్రనిబంధనమునుఁ బట్టి చూడఁ బరి

గయము వైదికవిధిప్రధానము కాని లౌకికతంత్రప్రధానము కాదు కావుననే పురోహితుడు వివాహసమయమున నడిపించు కన్యావరణము, కన్యాదానము, అక్షతాక్షణ్డేపము, కంకణబంధము, ప్రధానహోమము లోనగు కార్యము లన్నియు వైదికమర్యాదలతో నలరారుచున్నవి.

ఇంకఁ బుద్దిట్లవేయుట తోరణములు కట్టుట, లోనగు వసులు రాజసేవకృత్యములు. పెండ్లిలెక్కల వ్రాయుట, యంగళ్ళకుండి బండములఁ గొనితెచ్చుట లోనగు కార్యములు రాజకీయోద్యోగులవసులు. బంధుమిత్రాదుల నాదరించి విందులుసేయుట, పాఠితోషికము లొసంగుట మొదలగు సత్కారములు కన్యాబంధుకృత్యములు ఈ లౌకిక కార్యములు పురోహితునకు సంబంధించినవి కావు. కావున వైదిక లౌకిక విధిద్వయమును బురోహితుడు సాగించెననుట తగదు.

వైదిక లౌకికవిధులన వైదికులయొక్కయు లౌకికులయొక్కయు విధులందురా? అట్లగుచో వివాహమున లౌకికులు సేయవిధులెయ్యవి? వ్యాసభారతమున నీరీతి విధిద్వయసమ్మేళనములేదు. “తతో వివాహో వపుధే మత్స్యపారయోః” అని మాత్రము తెలుపబడినది. శ్రీకృష్ణ భారతమునఁ గూడ లౌకికవైదికవిధులు లేవు. “పరిణయోదితవస్తు పరికరంబులతోడ” అని తెలుపబడియున్నది. పరికర నిట నీవైదికలౌకికవిధి పద్యమే యవసరము లేదు. ఏమందురా? ముందు.

‘తే. విహితపరిపాటితో విప్రవృద్ధజరులు, పుణ్యకర్తపరంకురపూనినడవ’ అని తెలుపబడియుండుటచే.

—: ఉపమానవైపరీత్యము. :—

తిక్కనకవిసారస్వభాముడు:—

“తే. చిత్తమున గాఢరాగంబు చేతఁజూపు

తెఱఁగు దోఁపఁ గెంపారెనుతీగఁబోడి

మృదులపాణిఁ గుమారుండు మెలపుమై గ్ర

హించె బల్లవాలంబినుతేభలీల.”

అనుపద్యమున నభిమన్యుఁ డుత్తర పాణిపల్లవమును గ్రహించె

ననుటకు నుపమానముగాఁ జూపిన సాదృశ్య మంత సరసముగా లేదు. “వల్లవాలంబిమత్తేధలీల” అనఁగా మదకరి వల్లీవల్లవము నంది కొనినట్లు విజయతనయుఁడు తీగజోడి పాణిపల్లవమును గ్రహించె నని భావము.

ఈయది యుపమానాభాసము గాని సరియగు నుపమానము కాదు. మత్తేధము లేడిగ చిగుళ్లు వొండముతో మృదువుగా నంది కొని, సరసముగా నాస్వాదింపను. ఆతీగను సమూల చూడఁబెట్టి, ధ్వంసముసేయును. కావున రసికుఁ డగు వరుఁడు సుకుమారి యగురా కొమారి లేయఱచేతిదిగురును సరసముగాఁ బ్రహించుటకు నుపమింపఁదగదు. మదవారణములు కద్దారములఁ జొచ్చియు, నుద్వ్యాన పాటికలఁ జొరఁబడియుఁ బద్మినీలతకలను లేడిగజొంపములను గుదురంట నూడఁబెట్టి నశింపఁజేయు నని కవిసింహులు వర్ణించిరి కాని మదాంధము లగుదంతావళములు లలితలతాసంతతుల సంతోషముతో నందికొని, చాతుర్యముతో ననుభవించినట్లు చిత్రింపలేదు. ఈకవియే కీదకుఁడు ద్రావడిని బట్టజోవు సమయముఁ జిత్రించిన యుపమానమును జూడుడు:—“సమదవారణము జుగమలత వెనుకొని సరథసంబునఁ బట్టఁ జనువిధమున—”

మఱియు నిట నుపమాన ముపమేయముతో సరిపోల్చి చూచిన సమాన మగునస్వయానుకూలత గానరాదు. కనుఁడు:—కుమారుఁడు తీగజోడిపాణిపల్లవము గ్రహించెను. ఎట్లు? మత్తేధము లతావల్లవమును గ్రహించినట్లు, అని తెలుపవలసియుండ నట్లుసేయక “వల్లవాలంబిమత్తేధలీల” యని “వల్లవాలంబి” వదమును మత్తేధమునకు విశేషణముగాఁ జేయుటచే నీవదము విశేష్యముతో నస్వయించి వల్లవమును గ్రహించు మత్తేధము చిగురుచందికొనునట్లని తిరుగఁ బల్లవమును గర్తృకుఁడఁ జేకొనవలసినవచ్చును. అందుచే నుపమానోపమేయములకుఁ బోలిక సరిపడలేదు.

పాణిపల్లవగ్రాహికుమారుఁడు వల్లవాలంబిమత్తేధమువలె ననిన సరిపోవును. మఱియు నీవద్యమున “గ్రహించె” అనుక్రియకు “మెలపు

మై" అనువిశేషణ మొకలను, మెలపుమై = మెలగఁగా-కావున మద
పుటనుఁగూ చిగురుటాకును మెలగఁగ్రహించునట్లు కుమారుఁడు తీగఁ
బోఁడిపాణిపల్లవమును జలగఁగ్రహించె నని, యువమానసాదృశ్యము
ను దెలుపవలయును గదా! ఎన్నఁదేని మదకరీంద్రము చిగురుటాకును
సున్నితముగాఁ జేకొనువా? అనన్యసామాన్యకావ్యకలానిర్మాణపుణఁ
డగు త్తిక్తనమంత్రిపూగవుఁ డీనమయమునఁ బ్రకటించిన పల్లవాలంటి మత్తే
భసాదృశ్యము సుకుమారుఁ డగు సుభద్రాకుమారుఁ డొనర్చిన పాణి
గ్రహణకృత్యలాలిత్యమునకు వ్యతిరేకముగాఁ జూడట్లుచున్నది, గాని,
యనుకూలముగాఁ గానవచ్చుట లేకు. ఉపమాన ముపమేయగుణ సొప
దకనుగుణమైయుండవలయును గాని యవగుణమై యుండరాదు. కల్లుపాక
మండ్రినట్లు కన్నూరపాకరతి వెలింగె ననరాదు.

—నాటకకలాదృష్టి.—

ఉత్తరావినామాము నాటకకళానుకూలముగా వ్రాయఁబడి యు
న్న దనియు, ప్రాకడీపరిణయ మట్టిహాసకపాకమునఁ బడలే దనియు,
గొండలు సోదరులవాదము; కాని, విమర్శి పనీవాద మంతర్ధమంతముగా
లేకు. కవివరులు శ్రవ్యకావ్యముల దృశ్యకళలను, దృశ్యకావ్యముల
శ్రవ్యకళలను, గద్యకావ్యములఁ బద్యకళలను బద్యకావ్యముల గద్య
కళలను జిత్రితురా? వాదమునకై సృష్టించు రనుకొందము; నన్న
యకవితలో నాటకకళ లే దనియును, ద్విత్వయకైతలో నది కల దనియు
వాదించుటకుఁ గల పేతువు లెయ్యవి? ఈకవిత్వములు రెండు నేక
మర్యాదా పథముననేయేగుచున్నవికాని, భిన్నమార్గమున నడచుటలేదే?

త్తిక్తన నన్నయవలెనే భారతమును శ్రవ్యకావ్యమును గా రదిం
చెరుగాని, దృశ్య ప్రబంధమునుగాఁ జిత్రింపలేదు. వినుఁ డీపద్యమును—

"ఉ. ఆదరణీయపారవివిధార్థగతిస్ఫూరణంబు గల్గి య

ష్టాదశకర్వనిర్వహణసంభృతమై పెనుపొందియుండ నం

దాది దొడంగి మూఁడుకృతు లాంధ్రకవిత్వవిశారదుండు వి

ద్యాదయితుం డొనర్చె మహితాత్ముఁడు నన్నయభట్టు దక్షతన."

అని నన్నయరచనాశైలి నుగడించి పిమ్మటి కర్వములఁ బదియే నింటిఁ దెలుగుశాస రచియింతు నని తెలుపుటచేఁ ద్విక్వ నన్నయవలెనే శ్రవ్యకావ్యనిర్మాణమునకుఁ బూనుకొనరు గాని దృశ్యప్రబంధసామ్ర దాయముల వెల్లడించుటకుఁ బ్రయత్నింప లే దని విదిత మగును.

శ్రవ్యకావ్యములయందలి యితీవృత్తములఁ దీసికొని కవివరేణ్యు లు దృశ్యకావ్యములఁ జిత్రింతురు కాధిదాసుఁడు వ్యాసభారతమునం దలి శకుంతలోపాఖ్యానమును జేకొని శాకుంతలనాటకమును వ్రాసెను. అటులే నన్నచార్యుని భారతమునందలి నలోపాఖ్యానమును దీసికొని శ్రీధర్మరము శృష్టమాచార్యులవారు చిత్రనీయమను రూపకమును విర చించిరి. కావున నన్నయభారతము నాటకకలావీరహిత మనియుఁ ద్విక్వ భారతము నాటకకలావిలసిత మనియు, విభాగింపఁ బూనుట కక్షపాత యుత మగుమాట కాని పండితసమ్మత మగు బాట కాదు. నీకాలి యగు కవివరునకు నాటకకల కానరాని తావు లేదు. మందబుద్ధి కెందును రూ పకరూపము గోచరముకాదు.

—వివాహాద్వయసామ్యము—

అట ద్రాపదీకరిణయ మెట్లు వర్ణింపఁబడినదియో యటులనే యిట నుత్తరాపాణిగ్రహణమును జిత్రింపఁబడినది, కనుఁడు.

ద్రాపదీకరిణయము.

ఉత్తరాపాణిగ్రహణము.

కదళీస్తంభములు

మణిస్తంభములు.

అమాశ్వత్థఫలవములు

భూరుహఫలవములు.

చందనోదకసిక్తప్రాంగణరంగవల్లి

చందనముచేఁ బరిణయాగార మ

కృతకహ్నామాక్తికప్రకరములు

లికించి ముత్రైపుముగ్గువెట్టిచి.

వరాంగనాకృత్యము

పుణ్యాంగనాసమూహములు.

వేణువీణారవమ్ములు

శోభ విజయ ఘటావణవాదిని

కవ్వణములు.

సుహృద్బాంధవజనంబులు

సమస్తబంధుజనంబులు.

భూసురేంద్రపుణ్యాహములు

వృద్ధజనపుణ్యాకర్షసామదలు.

మంగళగీతములు

మాగధగానములు.

విచిత్రవిధవితానములు

విచిత్రవితానములు.

మాక్తికకుసుమమాలలు

ముక్తాదామతోరణములు, కుసుమ
మాలికలు.

పత్మగపల్లవశాల్యమృతాంచిత
కాంచనపూర్ణకలశములు

మణిగణంబులు, సంబరనికరంబులు
పుష్పపుంజంబులు ఫలప్రచయ
ములు.

మఱియు, నన్నయ, ద్రావడిని “పుష్పసాయకు కుసుమేతరంబయిన యాతగు సాయకంబు” అని వర్ణించియుండఁ, తిక్కన, యుత్తరను “వదనికి రాఁబులు గడిగిన మదనాస్త్రరేఖ గలిగి” యని వర్ణించి యున్నాఁడు.

ఈరీతిగా, నన్న పాఠ్య తిక్కనాఠ్యకవితలకు సోదరీభావము చూపట్టుచుండఁ గొందఱు విమర్శకులు తిక్కన నన్నయభారతమునుఁ జూచి యెఱుంగఁ దనియు, స్వయముగా నపూర్వపర్వస్పృష్టిని సాగించినాఁడనియు వాదించుచున్నారు. ఇది సత్యదూరము. ఇంకల కనేకనిదర్శనములు కలవు. నిజముగా, తిక్కన, నన్నయను గొనియాడుటకుఁ గారణ మామహితాత్ముని నిరుపమానకావ్యముమహారథాస్వాదనమే.

తిక్కనకవివశ్యుఁ డీపరిణయమున నుత్తరాభిమన్యులు “ఏనులఁ దియ్య మెక్త మును విన్చిఁ బరస్పర రాగవృత్తిలో” అనుపద్యమున నొందొరులఁ గూర్చి విన్నవా రగుటచేఁ బరస్పరరాగవృత్తి కలవారై రని వర్ణించియున్నాఁడు. ఈవధూవరు లిరువురు నిజగుణసంపదల నెపుడు వినిరి? అట్టివినికి ననువగు వద నేరీతిగా సమకూరె? ఈవినుట పాండవాజ్ఞాతవాసమునకు మున్నా, లేక యజ్ఞాతవాససమయముననా?

రుక్మిణీవాసుదేవులు పరిణయమునకుఁ బూర్వమే గృహగతులగు పండితులవలన నన్యోన్యగుణములను విని యొకరి నొకరు ప్రేమించి రని తెలుపఁబడినది. ఇట్టి సట్టి గుణశ్రవణ ప్రసక్తి వ్యాసభారతమునఁ గానరాదు. భారతకథ సంతను గన్నులారఁ గాంచిన వ్యాస మహర్షికి గోచర

ముకాని రహస్యములు గూడఁ దిక్ష్తమంత్రవసునకుఁ గరతలామలకము లగుచున్నవి? ఉత్తరాభిమత్యులు వివాహమునకుఁ బూర్వమే ప్రణయపరవశులై యున్నారని తెలుపుటకుఁ గారణము—అప్పునుఁడు “హరిమే నల్లుఁడు బాహువీర్యకటుశౌర్యస్ఫూర్తి” అని నుతించిన పద్యము నుత్తర వినియుండుట యందురా? ఈపద్యము నిన్నటిది కాని మున్నుచదివినది కాదే? పోనీఁ దీనినే మున్ను వినిగ్తాఁ దలంతుము. మతిహాభిమత్యుఁ డుత్తరను గూర్చి విన్నదెప్పుడు?

ఉత్తరాభిమత్యు లొఁదొరుల సౌందర్యాదిగుణముల మున్ను విన్నవారనుట నిరాధారము.

ఉచితము!

అందరకును ఉచితము!

పచన భగవద్గీత

200 సంవత్సరముల క్రిందట తుపాకుల అనంతభూపాలునిచే మూలమునకు సరిగా, తేనె కంటి మధురశైలిలో తెలిగింపబడినది. అతి సుందరమగు పాకెట్టుకూర్పు. 160 పుటలు.

౧. ఒక చిరునామాకు ఒక్కప్రతిమాత్రమే పంపబడును.

౨. పంపుటకగు వ్యయము 2 అణాలును రిపాలుస్థాంపులు జరపరుపవలె. బిళ్ళల పోత్రా యుజుబులు స్వర్ణములు.

3. అభ్యర్థులు జాబులలో తా మొనకట చూచిన పత్రికపేరు సూచింపవలెను.

వలయువారు :

ఆంధ్రభూమి—వేవేరి పోస్టు—మదరాసు,

అను చిరునామాకు వ్రాయవగును.

ఘడియారము—ఘడిశాసి.

— కుయారి ఈశ్వరదత్తుగారు, బి. ఏ. కాకినాడ. —

ప్రాచీనాంధ్రశాసనములలో ఘడియారము, ఘడిశాసి యనుపదములఁ గాంచనగును. ఆపద ప్రయోగములు గలశాసనముల నీక్రింద నిచ్చుచున్నాఁడను.

“స్వస్తి శ్రీ శకవర్షంబులు ౧౩౨౬ అగు నేటి తారణ శ్రావణ శుక్ల గు శ్రీసకపుర శ్రీ భావనారాయణపెరుమాళకు గోలి సోమారెడ్డింగారు ఘడియారము వెట్టి అబ్రాహ్మలు బౌద్ధలోఁగు సింగార్యుంగారి జీతాలకు తూపుటాను (ఖ) గిగ న గం చేను పడుమటిపొలానఖ (2) నగంన్ను వె(ర)శి గిగి చేనికై ట గంంం కాలు సమష్టింపిరి. యిఘడియారము ధమ్మము ఆచంద్రాస్త్రాస్థాయి కైంకయ్యమున ఎవ్వరు విరోధింపినాను (త)మ శే(శి)నసుకృతాలు (సె)డును. ఘడియారం బ్రాహ్మలగోత్రాలకు (వి)త్తివన్ను (ప)రయూ ఎవ్వరు గొనందలచిన బ్రాహ్మనిం జంపినదోషానం బోవారు.”*¹

౨

“శ్రీమత్తహమండలేశ్వర చోడరాజు శకవర్షముల్ ౧౦గిరగు నేటి యుత్తరాయణసంక్రాంతియందు మహాజనమునకు నాడిండ్ల నిచ్చిన విత్తులు వెన్నభట్ల ఖ ౨ కొమ్మభట్ల ఖ ౧... వేవనభట్ల ఖ ౨ శెబ్బఁఘడియశాసుల ఖ ౨....”*²

౩

“ప్రతిదివససున్న జలక మోకకావడి తెచ్చుటకు నిబంధన గను కాండవశాఖ తెత్తిరీయశాఖలు చన విచ్చెటి ఘడిశాసులైన బ్రాహ్మణుల కిద్దఱకు నిబన్ధాలు మూండును పురాణవ్యాకరణకావ్యనాటకాభిధానాలు వతి పిచ్చెటి విద్యత్ బ్రాహ్మలు మువ్వరకు నిబన్ధాలు గి”ను.

*¹ South Indian Inscriptions Vol. V, No. 10.

సర్వవరకాసనము.

*² South Indian Inscriptions Volume IV, No. 667.

నాడెండ్లకాసనము.

దీనికి సుస్పృతభాగము.

“శ్రీమత్ పుణ్యపురాణకావ్యవికరాలంకారసన్నాటకచ్ఛందో
వ్యాకరణాభిధాననిచయవ్యాఖ్యానహేతో పునః । సేనానాథస్మరింహ
దాసవిబుధస్సత్ పండితానాం త్రయం తేనా మత్ర నిబద్ధపట్ట మపి చ
శ్రీమన్మసిహ్యలయే । అత్యుత్ కృష్ణయజుశ్శు తే రహరహః స్వాధ్యాయ
సత్రద్వయ స్థిత్యై కాండవతైత్తిరీయకలసత్ శాఖాద్వయస్య క్రమాత్
అత్ర ధ్యావకవిప్రయో రపి పున వివృత్యై నిబద్ధత్రయం శ్రీమత్ ధన్య
వదాన్యమ్యావ్యచరిత శ్యామంత్రమాచానుగేః” *³

దక్షిణహిందూదేశమునందలి ప్రాచీన పల్లవశాసనములలో ఘటికా
ప్రశంస కలదు. చురాడనవిజయనందవర్మ వేల్పురుచాలెముశాసనములో
స్తంధశిష్యుఁడు సత్యసేనునికడకుండి ఘటికను సాధించినట్లును, రెండవ
నరసింహవర్మ బ్రాహ్మణుల ఘటికను పునరుద్ధరించినట్లును వ్రాయఁబడినది *⁴
ప్రాచీనకడంబరాజు శాసనములో ఘటికాస్థాన ప్రశంసయుఁ గలదు.

‘యః ప్రయాయ పల్లవేష్టపురీ గురుణాసయం వీరశమ్మణా
అధిజాంసు అప్రసజసంన్నిభుఁ ఘటికాం వివేశాశు తక్ష్మకః’ *⁵

ఈఘటికాపదమునకు శాసనసంపాదకుఁ డైన రైసు (Rice)
దొర పుణ్యతీర్థము (Religious Centre) అని యర్థ మిచ్చిరి. ఆనంద
ర్భముననే పాథిక్ పండితుఁడు నదియే యర్థ మిచ్చె ననియు కీలుహరణ
(Dr. Kielhorn) పండితుఁడు ‘బ్రహ్మపురి’ యని యర్థ మిచ్చె ననియు
సూచించిరి. *⁶

*³ South Indian Inscriptions Vol. VI. No. 904.

*⁴ South Indian Inscriptions Vol. II. Pages 510-511.

*⁵ Epigraphia Carnatica Vol. VII. Part I. P. 8, 200.

*⁶ Mysore and Coorg by Lewis Rice P. 210.

“An interesting term is that of Ghatika-sthana which seems to indicate a place of public assembly of Brahmans. It has been translated by Professor Pathak as ‘religious centre’ and Professor Kielhorn has written an article suggesting that it was something like a Brahmapuri. The name occurs in Sk. 176, where Mayura-sarma, after going to the Pallava Capital for completing his studies, is said to have frequented every Ghatika. In Si 23 of 1167, the

ఈ ఘటికాపదమునకు శాసనపరిశోధకులును, కొందఱు చరిత్రకారులును, విద్యాపీఠము, కళాశాల, యనునర్థము లిచ్చియున్నారు. అవి యన్నియు నిచ్చట నేకరుప్రపెట్టుట యవసరము. కాని రెండుదాహరణము లిచ్చి విరమితును. కాంచీపల్లవులు (The Pallavas of Kanchi) యనుగ్రంథములోఁ దద్గ్రంథసంపాదకు లగు శ్రీమాణిక్యస్వామి అచ్యుంగారు ఘటికాయనఁగా కేంద్రసంస్కృతవిద్యానిలయమని (Centre of Sanskrit learning) యర్థమునుజెప్పిరి *⁷. ఘటికాయనఁగా కళాశాల (College) యని శాసనపరిశోధకు లొకానొక నివేదికలో వ్రాసిరి. *⁸.

ఆంధ్ర వాఙ్మయములో ఘటశాసి, ఘడశాసి ప్రయోగము లున్నవి. పాల్గురికి సామనాథకృత బసవపురాణములో (ఏడవయాశ్వాసము. పుట 216.)

- (1) “శ్రీధరభట్టలు సిద్ధుఁ గలసె
మాధవకున యిల్లు మంటపాలయ్యె.
గుడిగోవిందుని గుడిసెయుఁ గమరె
దొడ్డభాష్కరునిల్లు దొడిఁ దొడిఁ గాలె
కొమ్మనఘటశాసికొంతుయుఁ గమలె.”

తత్తత్కృతపండితారాధ్యచరిత్రములో:—

(పరిషత్తు స్తకభాండాగారములోని తాళపత్రపత్రిననుసరించి)

Nonambeswara temple is said to be the great Ghatika-sthana of the city of Henjeru. On the other hand, Sk. 197 of 1182 describes Ghatika-sthanas as supports to Dharmma and mines for enjoyment (Bhoga). On 178 of 1442 contains the statement that a Ghatika was established in a certain place in accordance with the saying of Uttanka in the Samaveda.”

*⁷ The Pallavas of Kanchi. Page 24.

*⁸ Para 19 of the Epigraphical Report of Madras Presidency 1916—1917.

ఘటికాసామన్య=Member of Ghatika. (College)

(2) హేమయాజలపెద్ది వామనభట్టి

దామోదరప్పన వామనకూది

కేశవుఘటశాసి కేశునదిన్ని

పాశమెమైలారుభట్టు పాద్యాలు (సూరసానికథ)

వినుకొండ వల్లభామాత్యుని క్రీడాభిరామములో,

(3) వ. అనుచో మధుమావతీదేవిభవనంబు వెల్వడి కట్టాయితబైన
ఘటశాసిపుంగవుండు నింగి చెఱుంగు మొనవ్రాలిన వతంగబింబులు గను
గొని టిట్టిధ ! యదెచూడు, పుట 84.

శ్రీకృష్ణరాయప్రణీతము, ఆముక్తమాల్యదలో (సప్తమాశ్వాసము
పద్యము 3.)

(4) ఉ. ఉ. మనుజోశభూమి నొకయూరఁ గళల్ పనునాల్లు నేర్చి, వా
క్కుండిమఁ జర్చగెల్లు ఘటశాసుల, శ్రాతులఁ దప్పవట్టుమఁ
ఖండల ముప్పివిప్పుఁ గని సవ్వదు, పెండి ప్రయోక్తలక సుధీ
మండలి గ్రాధికత్వ మవనూనము సేయును జల్పవాదిన్.

ఈఘటశాసిపదమునకు శబ్దరత్నావళిరమునందు తాత్పర్యము దను
సర్థమును, శ్రీవేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిలుగారు క్రీడాభిరామపీఠికలో
'శాస్త్రివర్మ' అనుసర్థమును, కళాప్రపూర్ణ శ్రీవేదము వేంకటరాయ
శాస్త్రిలుగారు 'తార్కికులు' అనుసర్థమును నిచ్చియున్నారు. కిట్టెల్
(Kittel) కన్నడనిఘంటువులో ఘటియనుపదమునకు సభ (Assem-
bly) అను సర్థమిచ్చియున్నాడు. ఈఘటశాసిపదమే కొన్ని ప్రాచీనశాసన
ములలో ఘటిశాసి యనియున్నట్లు తెలియుచున్నది.*⁹

హైదరాబాదు ప్రభుత్వమువారు ప్రచురించిన చాళుక్యుల నాగా
యిశాసనములలో నచ్చోట ఘటికాశాలను నెలకొల్పినట్లును, ఆఘటి
కాశాలకు నార్గురపు స్రకభాండాగారపర్యవేక్షకుల యధికారమున నొక
భాండాగారము గలదనియు సూచించబడినది. *¹⁰

⁹The Early History of the Deccan.—Bhandarkar Page 158.

¹⁰Hydrabad Archaeological Series. No. 8. P. 7.

ఘటిక, ఘటికాస్థానము, ఘటికాశాల, ఘడియారములు కర్పా
యపదము లనియు, ఘడేశాసి, ఘడిశాసి, ఘడియశాసి, ఘటశాసి,
ఘళిశాసి యనునవి యొకయర్థమిచ్చుపదములేమనియుఁ దెలియనగును.
మొదట వ్రాసిన తెలుఁగుశాసనములో 'ఘడియారము' రెండుమూఁడు
శాసనములలోని ఘడిశాసి, సంస్కృతభాగములోని అధ్యాపకప్రయోగి
స దర్శము ననుసరించియు, పైని సూదించిన తదితరశాసనములలోని
పదార్థము ననుసరించియు, ఘడియార మనఁగా వేదపాఠశాల గాని,
సంస్కృతపాఠశాలగాని యరువర్థమును, ఘడిశాసి, ఘటశాసి యనఁగా,
తత్తత్తాశాలయందు నియోగింపఁబడిన కుండితుఁడనిగాని యుపాధ్యాయుఁ
డనికాని యర్థములును స్ఫురించుచున్న వని నామనవి.

విఘంటుకారులు ఘటశాసి యనఁగాఁ దార్త్రికుఁ డరువర్థమును,
తర్కపరిభాషలో, నుదాహరణార్థము ఘటము, తార్త్రికులు చెప్పుచును
గావున, ఘటశాసి యనఁగాఁ దార్త్రికులకు పాఠక మని, చూపించిరి.
ఘటశాసి యనఁగా, ఘటిక, ఘటికాశాల, ఘడియారము, అనిడిసంస్థ
(Institution) లో శాసియన పధ్యాపకుఁ డని యర్థమే చెప్పుకొను
ట సమంజసముగా నుండును. శాసి యనఁగా గురువు. (శాసితుమ్ =
To instruct-శాసి = Instructor - అధ్యాపకుఁడు) ఘటపదము
తర్కపరిభాషకుఁ జెందినది గాక యొక విద్యానిలయమునకుఁ జెందినమా
ట యనియే యెంచుకొనవలెను.

నవనాథచరిత్రము.

(ఆంధ్రసాహిత్యచరిత్రాశ్రయమునకుఁ బాఠపఠడి. ౩.)

గౌరవకృత మగుద్విపదకావ్యము-శ్రీ. శ. 14 వ శతాబ్ది—మద
రాసువిశ్వవిద్యాలయంధ్రగ్రంథమాల, 7. పరిష్కర్త శ్రీకోరాడ రామ
కృష్ణయ్యగారు, ఎమ్. ఏ., ఆ. ప్రో. పద్యాసకుఁడు, ప్రాచ్యజాతీయసంస్థ.
మద్రాసువిశ్వవిద్యాలయము—1937. పుటలు (281+XXXIX వెల
రు. 3—0—0 లు.

ప్రాచీనాంధ్రకవి యగుగౌరవకృత మగుహరిశ్చంద్రచరిత్ర ద్విప
దను నీవఱకుఁ దెలుఁగువా రెఱుఁగుదురు రసవత్తర మగుద్విపదరచ
నకుఁ బేరుగాంచిన గౌరవరచిత మగు మఱియొకద్విపదకావ్యము ప్రక
టింపఁబడి యాంధ్రవిద్యల్లోకమున కంకుఁబాటులో నుండుట యెంతయు
సంతసింపఁదగిన విషయము.

నవనాథచరిత్ర యనఁగా రాజయోగమార్గమున సిద్ధిఁ బొందిన
తొమ్మండుగురు సిద్ధులచరిత్రమును దెలుపుచుది. ఇం దైదాశ్వాసములు
గలవు-అచ్చటచ్చట గ్రంథపాఠములు గలవు-ఇది గౌరవ శ్రీశైలమున
భిక్షావృత్తి మతాధీశ్వరుఁ డగుముక్తిశాంతరాయనికి సంకీర్తము గావించి
యున్నాఁడు. శ్రీనాథమహాకవి శివరాత్రిమాహాత్మ్యము శృతిగాఁ జెప్పిర
దీశాంతరాయనికే. కావున గౌరవ శ్రీనాథు లిరువురు సమకాలికు లని
మనకుఁ దెలియుచున్నది

గౌరవరచితగ్రంథములలో నింకను ముద్రింపఁదగినది లక్షణదీపిక;
కుషత్వస్తకభాండాగారమునఁ బ్రతిగలను- ఇది సంస్కృతిగ్రంథ మైనను
ప్రాచీనాంధ్రచ్చందస్సులనుండి తెలుఁగుపద్యము లిం దుదాహరింపఁబడి
యున్నవి- గౌరవ నవగ్రహస్తవమును దెలుఁగునఁ జంపకోత్పలములతో
రచియించి యున్నాఁడు- జగ్గర తనవ్రబంధరత్నాకరమున దానినుండి
రెండుపద్యము లుద్ధరించినాఁడు- ప్రబంధరత్నావళిలో వానినిఁ జూడన

గును- శ్రీరంగమాహాత్మ్యమును, రత్నశాస్త్రమును రచించినభైరవ కవి యీతనిపుత్రుడా? ఈభైరవకవిపుత్రుడు మనుమంచిభట్టు హయ లక్షణసారమును చెలుగున రచించినవాడా? యనువిషయములు పీఠికయం దింకను బ్రస్తావించఁదగి యున్నవి.

గౌరవనవనాథచరిత్రము * శ్రీగిరిచిత్ర మగు పద్యకావ్యమునకు ద్వితీయానువాదము. దీనిఁ గూర్చి గ్రంథకర్తయే గ్రంథావతారికలోఁ జెప్పినాఁడు. శ్రీగిరికవి, శ్రీరంగమాహాత్మ్యము, నవనాథచరిత్రము, శ్రీగిరిశతకమును రచించిన మహాకవి. ఈతనికృతు లేవియు నిపుడు లభించుట లేదు. పైవానిలో శ్రీరంగమాహాత్మ్యమునుండి నాలుగుపద్యములు పరిపత్తువారి యుదాహరణగ్రంథమునఁ గలవు- క్రి. శ. 1420 సంవత్సర ప్రాంతమున విలసిల్లిన మడికి సింగన తనసకలనీతినమృతమున శ్రీగిరిశతకమునుండి కద్యముల నుదాహరించినాఁడు. శ్రీగిరితండ్రి చెన్నమల్లు. ఈతఁడు శైవకవి. పీఠికాకారులు శ్రీరంగమాహాత్మ్యమును శ్రీగిరిశతకము ను రచించిన శ్రీగిరికవి నవనాథచరిత్ర, కద్యకావ్యమును రచించిన శ్రీగిరికవి యని యంగీకరింప లేదు. ప్రాచీనాంధ్రకవులలో మఱియొక శ్రీగిరి మనకుఁ జెలియవచ్చుట లేదు. మఱియు శైవుఁ డగుకవి శ్రీరంగమాహాత్మ్యమువంటి వైష్ణవగ్రంథమును వ్రాయునా? యని శంకించిరి. మఱకు లభ్యమగుచున్న శ్రీరంగమాహాత్మ్యమును వ్రాసినభైరవుఁడు శైవుఁడు. నిర్యోష్య సీతా కళ్యాణమును రచించిన పిడుపర్తి బసవన శైవుఁడ. కరమభక్తాగ్రేసరుఁడై, విష్ణుభక్తిప్రతిపాదక మగు భాగవతము రచించిన పోతన శైవుఁడు. కావున శ్రీగిరియు పట్టివాఁడే కావచ్చును. మఱియుఁ బ్రబంధరత్నావళియం దుదాహృత మైన యీక్రింపద్యమును వీరికాకారులు ప్రకటించి, యీపద్యము రామాయణకథకు సంబంధించినదిగా నున్నది యని వ్రాసినారు.

“సంతోషంబునఁ బొంది యేలె విమలస్వాంతున్ మహాదాసవ
ధ్వంతప్రవాహవిదారణోజ్జ్వలవివస్వంతున్ యశఃపూత

* ఇతనియూర్పి వ్యాసకర్త ధాత శ్లోక భారతి (జూను 1936) యందుఁ బ్రకటించినవ్యాసమునుఁ జూడుము. ప. ఆ.

శాంతున్ సాహసవంతు, నిర్భరజయాయతైకవిక్రాతు ధీ
మంతున్ భర్తసగేంద్ర శాంతుని హనుమంతున్ జనార్థుతునిన్."
పై విధముగ శ్రీరాముడు హనుమంతుని బంటుగా నేలినట్లు భైర
వకవి శ్రీరంగమాహాత్మ్యమున నీ క్రిందిపద్యముగలదు—

"చ. పరిచరు గాంగ నేలె నిరపాయచరిత్రుని శత్రుకాసన
స్ఫుగదరువీతిహోత్రుని సముజ్జ్వలమేరుసమానగాత్రుని
బరమపవిత్ర సన్తునిసువర్వతతిస్తుతిపాత్రుఁగ మనో
హరఫలశేముషీకబలితాంబుజనిత్రుని వాయుపుత్రుఁగ." ద్వి. ఆ. 359
ఈపద్య మిప్పుకవీయమునం దుదాహరింపఁబడి యున్నది. ఇది రామా
యణకథకు సంబంధించినదే గాక శ్రీరంగమాహాత్మ్యమునకు సంబంధించి
నది. అందు ద్వితీయాశ్వాసముననీరామాయణకథ ప్రసక్తమైనది. హను
మంతునిఁ గూర్చిన ప్రత్యేకవర్ణన కట్లా పరదరాజకవి శ్రీరంగమాహాత్మ్య
మున లేదు-కావున భైరవకవి శ్రీగిరినే యనుసరించుటస్పష్టము-కావునఁ
దొలిపద్యము శ్రీగిరిశ్రీరంగమాహాత్మ్యమునోనిదే యగుట స్పష్టము -
ప్రాచీనాంధ్రవాఙ్మయమున మఱియొక శ్రీగిరి లభించుఁటకు నిరుపుదు నొ
క్కరే యని చెప్పకొప్పును-తండ్రి నవనాథచరిత్రమును ద్విపదగా రచి
యింపఁ బుత్రుఁడు భైరవకవి యాతని శ్రీరంగమాహాత్మ్యము ననుసరించి
ప్రబంధము రచియించినట్లుఁ హింపఁదగి యున్నది-శ్రీగిరి క్రమశఃతాంధ్ర
కవీయని నెలియఁదగియున్నది.

ప్రాచీనాంధ్రద్విపదకావ్యములలో నవనాథచరిత్రమువంటిది భా
షావాఙ్మయచరిత్రమున కెంతయేని యుకయోగించును - గౌరవ ద్విపద
రచనమునఁ బాల్కుఁకి సోమనాథు ననుసరించినాఁడు. సోమనాథునివలె
ద్విపదలోఁ బ్రాసయతిఁ గూర్చనిష్టములేనివాఁడయ్యు (చూ. పీఠిక. 37
పుట) నవనాథచరిత్రమున నీ క్రిందిచోటులఁ బ్రాసయతిఁ గూర్చినాఁడు-
పుట. 301* పొలుచు జన్వాది లప్పులు సోమముట్ల

*గ్రంథమున ద్విపదకుఁ బదిపంపులకైన సంఖ్యలేకుండుటచే పుటలనే యాకరము
లుగా గ్రహింపఁకలెనవచ్చినది.

విరుల రేకులును జంజరు వెండ్డుకలును

పుట. 200- జనకజః జెఱః గొన్న చనటిరాక్షసుని-

ఇచట-చెనటి, అనురూపమును గవి వ్రాసినచో, ప్రాసయతి-నేడు 'చెనటి' అనునెత్వరూపమే గాని 'చనటి' అని యత్వరూపము లేదు- అచ్చెరువు- అచ్చరువు మొదలగువానివలె దీని కంగీకరించిన నిది ప్రాసయతి కాఁజాలదు.

గౌరవ వ్యావహారికపదములను బెక్కింటిని గ్రంథస్థము గావించి యున్నాఁడు. ఇందుఁ గొన్ని పదములు నిఘంటువులఁ జేర లేదు. వ్యవహార సిద్ధములగువాని నీతఁడు యతిస్థానముల నుపయోగించి వానికి గ్రాంథికతా వస్థఁ గల్పించినాఁడు-

చాయినేర్చినరీతి సరసమై తనర

చాయించవలె పూర్వశారీరి గాను. — ఇవి చేయినేర్చిన, చేయించవలె ననుమాటలకు నుపయోగింపఁబడినవి. వ్యవహారమున 'చేరీచాయంగలవిఁపము' అని యందుము.

“వరువడి నటమీఁద- పండ్రెండోయేట”-దీనికిఁ బ్రాచీనరూపము పండ్రెండగునేట, లేక పండ్రెడవునేట, తరువాతిరూపము పండ్రెడవయేట, పండ్రెండోయేట, పదహారో పదిహేజో, ఇత్యాదులయందు వ్యవహారమున 'అవు' లోపము-

ఒనరిన్తి మీకు, బ్రాహ్మలు, దుగ్ధత మొదలగు శబ్దము లిట్లే కవి వాడినాఁడు- మహారాష్ట్రమునకు మహారాష్ట్ర మని, వాడుట శైవసంప్రదాయము.

వెఱచుంటి- నిత్యతెసఁగు- చూడఁమఱున్న- శంకఱుమాత్రము, ఎల్లందు- మొదలగుసంధులనీకవివిశ్శృంఖలముగా వాడినాఁడు- ఆవర్తనము, ఆవర్తమునకు; చంపలు- 'చెంపలు' అనుశబ్దమునకు- (చంపలు చించి భుజంబులు చెండి) మొదలగుపదజాల మిందుఁ బ్రయుక్తమైనది- 'అనువుగా నాగార్జునఁడు చెప్పిఁట్లు' అని డుఖ్ఖాన కుత్వవిధానముఁ జెప్పక యత్వ విధానముఁ జెప్పినాఁడు ఇది ప్రాచీనసంప్రదాయము- కేవల ముచ్చారణ

ననుసరించి- ధృ-స్తు మొదలైనవానికి యతిఁ గూర్చినాడు. గౌరవ
తైవకవిసంప్రదాయజ్ఞుఁడు, గావున, 'పుడమీశుఁడు' 'ప్రవిమలభోగులు'
మొదలగుశబ్దములను యథేచ్ఛముగ వాడినాడు. పావురమునకు, పా
యిరము- అనురూపాంతర మిందుఁ గలదు.

గౌరవలాక్షణికుఁ డైన మహాకవి. సవనాథచరిత్ర, మంతకుముం
దున్నది, మహాప్రథ ప్రబంధ మగుటచే ద్విపదలలో సర్వజనసులభ గ్రా
హ్య మగురీతిని దీనిని రచించుటచే గ్రంథము రసవంతము గావించిన
వాడు.

కదములలో నిఘంటువులఁ జేరినివియు, జేరినవానికిఁ గొన్నిప్రా
చీనప్రయోగములును సవనాథచరిత్రమునఁ గన్పట్టుచున్నవి.

1. అంతస్తము = హృదయము.

నిను నిక్తముగ నిదానించి యె దైన
సంతస్త మెఱుంగ ని స్మరయ నాతరమె
వింత నీజాడ యెవ్విధమున నింక—పుట. 223.

అందే. మదిఁ ద మ్మెఱుంగనిమందబుద్ధులకు
నెదియెంతస్తంబు నెఱుంగుట దలఁపఁ
జీకు దర్పణము వీక్షించినయట్లు—(పై పుటయే.)

శ్రీసూర్యరాయాంధ్రనిఘంటువున 'అంతస్త' మనఁగా రహస్య
మని కలదు. రహస్యమునకుఁ దావు హృదయమే గదా! వ్యవహారమున
నుదారస్వభావము గలవారినిఁ గూర్చి చెప్పునపుడు. 'వారిది చాలా
గొప్ప మంతస్తు' అని చెప్పుదురు. ('అంతస్తు' అనఁగా మేడ మంతస్తు గాదు)

2. అవసది = అవనింద.

లోకు లెఱింగిన లోకంబులోన
సకసది వచ్చును నమ్మరు పెంపు—195 పుట.

అచలించు = శిథిలమగుచు.

అచటఁ జిత్రాంగియు సంగజాకేళి
కచలించుతనకోర్కె కా దని సుతుఁడు.

అహికంబులు = అహికములు.

ఊహించు నీరాజ్య మొకగచ్చకాయ

అహికంబులు వెట్టి, యక్షులువార

వృద్ధి కొనంగుదు

—153 పుట.

నిఘంటువుల 'అహికము' అని కలదు. అహికము అని రూపాంతరము. 'కుదువఁబెట్టు' అని యర్థము. ఇచట. అహికము అని యుండఁదగు. 'అహివెట్టు' అనుక్రియ దీనికి సంబంధించినది గావలయును. 'అహివెట్టు' నిఘంటువులలో లేదు. అధివెట్టు* అని కలదు. కుదువఁబెట్టు అనునర్థము గలదు. ఈశబ్దమునుగూర్చి పరిశోధనము జరుగుచున్నది. అవసరమే, అచటందులకుఁ కని యఖండయతి నుంచినాము.

నింట = వెలుప.

సురతంబులకు నింట. సాబగులపెంట

నింట యనునది నిట్ట యనుదానికి రూపాంతరముగా గ్రహించి యున్నారు. నింట యనుపదము వ్యస్తముగా నిండుఁ బ్రయోగింపఁబడినది. తిక్కనవిరాటపర్వమున నుత్తరావినాహసందర్భమున—

గాఢసంస్పర్శభంగులు గలుగునట్టి

హోమసమయకృత్యంబుల నొదవి సౌఖ్య

రసము పెన్నింటఁ పొఁబొఁ గ్రమ్ముకేర—5.402.

ముద్రితప్రతులలో పెన్నిట్ట యని కలదు. పెన్నింట వ్రాతప్రతులలోఁగలదు. త్రిపురాంతకోదాహరణము. 'పెన్నింట' అని ప్రయోగము గలదు. 'నింట' యను పదము హలాదియే యనుటకు నెట్టివ యీ క్రింది ప్రయోగము తెలుపుచున్నది.

“అంటినఁ గండు మేనుఁ బసనారెడుజవ్వనమున్ రసంబుపె

న్నింటలఁగూర్చు గామమును నిబ్బర మైనమదంబునై మనం”

పారి. 6 ఆశ్వాసము-173 పుట.

ఇది నిఘంటువులలో లేదు. 'నిండు' అనుధాతువునకుఁ గృదంత రూపము 'నింట' అనియు. వండు, వంట, ముడు, మంట మొదలగు

*అహివెట్టు. ప్రయోగము శ్రీహర్షరామమునఁ గలదు.

వానివలె నేర్పడిన దనియుఁ దలఁచునగును. నిండు = 'పూర్తియగు' - పొంగి పొరలుట పూర్తియైనవెనుకనే గావున ను వెల్లువ యటగుట బట్టియు దీని కీయర్థము విచ్చియుండును -

బరిసెనము = స్పర్శనము -

'తిరముగా దేవభూదేవసన్నిధిని, బరిసెనమున దిబ్బవట్టింది గాని -'

ఈయర్థము నిఘంటువులలో లేదు. కిట్టలుదొరవారి కన్నదనియు టువున బరిసెనము స్పర్శనమునకుఁ దద్భవ మని కలరు. ఇచట, కథాసౌ దర్భమున నేరము చేసినవాఁ డానేరము తాను జేయలే దని యెట్టిగాఁ గా లిన యిరుమును స్పృశియిందుట, అగ్నిద్రోక్షుట మొదలగుపనులు చేయవలసి యున్నట్లు రాజతోఁ జెప్పఁబట్టమునఁ గలరు. సత్యావత్య పరీక్షణమునకై యిట్టివి జరుగుట సంప్రదాయసిద్ధమే.

పాదటి = అధముఁడు, నీదుఁడు -

తాపికాఁ డైనపాదలిమందపీఁడు.

ఇచట, పాదటి యని యుండఁదగును - 'టి' ప్రాసస్థానమున శివతత్త్వసారమునఁ గలరు -

“వెఱవక నీగుడిలోపల

గుఱుకొని యాలాపు వెఱుకొని యుండెడివా

దటి జముదూతలు గుక్కలఁ

గఱపింతురు మాటగట్లు కట్టి మహేశా.

23 పుట = 289. పద్యము - (మా. లఘుటీక. పుట 43).

కట్టవర్గములు = కట్టకొనుబట్టలు -

వేటాడఁ జయ్యన విచ్చేయు మనిన

మాటకు విలసిల్లు మనుజవలభుఁడు

వానికిఁ దనకట్టవర్గము నిచ్చి - 35 పుట.

వ్యవహారములో 'మొచ్చేయూపాటికట్టవర్గములు తప్పిపోతాయనా రమ్మన్నార' అని కలరు.

గాతి - ఘాతిరూపాంతరము - కడుపు.

గాతికి నీరాక కలకాల మెల్ల - 154 పుట.

వ్యవహారమున వీడిగాతి కౌత్సేనా చాలదు. పతారము - సగరు లోకలిభాగము. పటారము - అని శబ్దరత్నాకరమునఁ గలదు.

మఱియు - 'కోయిల - కోవెల - (విరహములమంట కోవిలగమిమెంట) పయ్యెడ, కయ్యెడ - (అన్నీలవేళి పయ్యెడవాయదివిసి) మొన లగుశబ్దస్వ రూపములను చెలిసికొనటకు నవనాథచరిత్ర యుపయుక్త మగుచున్నది. ఏతలితఃము, సుదకొమ్మలు - మొన లగువాని కధునాతన గ్రంథములకన్న నిఘంటువులఁ బ్రాచీన మగునీ గ్రంథప్రయోగముల నిచ్చుట సమంజసము. ఎచరించు, ఊలమాల గుడుచు, బాతలిండు, అటి (అట్టిరూపాంతరము) నట్టకనడు రేయి మొన లగుశబ్దముల ప్రయోగమున కిది యొకటియే యాధారముగాఁ గుఱుటకారులు గ్రహించినారు. ఇందలిపదము లకారా దిగా నేర్పఱిచి, యర్థము, సాధ్య మైవంతవఱకు వ్యుత్పత్తులు వ్రాసిన భాషాచరిత్రమున కెంతయేని యుపయుక్తముగ నుండును.*

నవనాథచరిత్రమున, మనయాంధ్రదేశమున జనసామాన్యమున నెక్కుడు వ్యాప్తిలో నున్న సారంగధరునిఁ గూర్చినకథ ప్రథమద్వితీయా శ్వాసములఁ గలదు. ఈకథ యాంధ్ర దేశమునకు సంబంధించినది గా దని యుక్తి. శ. 1656 సంవత్సరమున నుండిన యప్పకవి కల్పిత మనియుఁ బ్రొద్దుర్రలు పీఠికలో విపులముగాఁ జర్చించి యున్నారు.

ఈ కథ యాంధ్ర దేశమునకు సంబంధించినది గా దనియు, మాళ వదేశమున జరిగిన దనియు మున్నగువిషయములు నవనాథచరిత్ర యాధారముగాఁ గొని బ్రహ్మశ్రీ వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిలవారు పదునై దేండ్లక్రిందట సవిమర్శముగఁ బ్రకటించి యున్నారు. అప్పకవికి నూత్రో డకు ముందీకథ ప్రచారములో నున్నట్లు రామకృష్ణయ్యగారు పీఠికలోఁ బ్రకటించిన దోనేను కోనేరుకవి ద్వీపద బాలభాగవతమునుండియే తెలియుచున్నది. కావున (నాతఁడు) నిది కేవల మప్పకవి కల్పించినది గాక కొంత వాడుకకథను మార్పు చేసె నని యూహింపఁ దగి యున్నది. పీఠిక (23 పుట) లో నుద్భవ మగు సశమును బరిశీలింపఁగా దోనేను కోనేరునాథుఁ డీకథను సాంధ్ర దేశమునకు ముడివెట్టినవాఁడుగాఁ దోచు

చున్నాడు- అతడు కశ్మీరుచామ్యచక్రవర్తులను వర్ణించి, చామ్యుఁ
డగుటచేతను నాంధ్రభారతకృతిభర్తయగు రాజరాజనరేంద్రుని (మాళవ
దేశాధీశుఁ డితఁడే యని భావించి) తనగ్రంథమున వ్రాసినట్లు కనుపట్టు
చున్నది.

సారంగధరుడు చౌరంగి యనుపేర సింహుఁ డయ్యె నన్నవిషయ
మీనవనాథచరిత్రమునుండి కోనేరునాథకవి గ్రహించియుండును- సారా
గధరచరిత్రమును క్రీ. శ. 1630 సంవత్సరప్రాంతమున రచియించిన చేమ
కూర వేంకటకవికి నవనాథచరిత్రయే యాధారమై యుండనోపును-
కావున నాతఁడు రాజనరేంద్రుడు మాళవపతి యని చెప్పినాడు. అప్పు
కవి నన్నయభక్తితో సీసారంగధరునకు సంబంధము కల్పించి యుండును.
ఇది యన్నియుం బరిశోధింపఁ దగినవిషయములు- ప్రథమాంధ్రకవి యని
వందలకొలది యేండ్లనుండి క్షీరింపబడుచున్న నన్నయతో సంబంధించినది
గావున సీసారంగధరుని వృత్తాంతము మనమింకను బరిశీలింపఁదగినదియే.

నవనాథచరిత్రముకథ మహారాష్ట్రదేశమునకు సంబంధించినది.
ఈనవసిద్ధులఁ గూర్చిన చారిత్రకవిషయప్రశంస పీఠికయందుఁగానరాదు-
ఇందు- మీననాథుడు, చౌరంగి (సారంగధరుడు) గోరక్షుడు, మేఘ
నాథుడు, విరూపాక్షుడు, నాగార్జునుడు, ఖణికుడు, వ్యాధి, గోర
క్షుడు ననువారిచరిత్రములు గలవు- ఇందు, చౌరంగి (సారంగధరుని)
తండ్రి. రాజనరేంద్రుఁ డేలినమాంధాతపురము నేడు నర్మదానదీతీరము
నఁ గలదు. అచ్చట సిద్ధేశ్వరాలయము గలదు- నాగార్జునుడు సుప్ర
సిద్ధ జాధాచార్యుఁ డగు నాగార్జునుడు గాక యాపేరుగలవాఁ డగునో
కాఁడో పరిశీలింపఁదగినది- సిద్ధనాగార్జునతంత్ర మనుపేరు గలగ్రంథము
రసవాదమునుఁ గూర్చినది గలదు. ఇందు, పంచమాశ్వాసమున నీరస
వాదప్రశంస గలదు- ఈనాగార్జునుడు మీన(మత్స్యేంద్ర)నాథుని
శిష్యుఁ డని నవనాథచరిత్రమునఁ గలదు- మీననాథుని కాలముక్రి. శ.
1100 సంవత్సరప్రాంతము కాఁ దగును. క్రీ. శ. 1275-1296 ప్రాంతముల
విలసిల్లిన జ్ఞాననాథుడు తన 'దీపిక' యనుగ్రంథమున గురువరంకురనిట్లు
తెలుపుకొనినాడు.

అదినాథుడు, మత్స్యేంద్రనాథుడు, గోరక్షనాథుడు, గగననాథుడు - నివృత్తినాథుడు, జ్ఞాననాథుడు. జ్ఞాననాథుడు క్రీ. శ. 1276 ప్రాంతమువాఁడగుటచే మత్స్యేంద్రనాథుఁడంతకుముందు నూతండవాఁడు కాఁడగును. అతనిశిష్యుఁడు నాగార్జునుఁడు క్రైస్తవ శతాబ్దారంభమున విలసిల్లిన యాపేరు గలనుప్రసిద్ధబౌద్ధాచార్యుఁడుగాక వేఱని యూహించఁదగియున్నది. ఈసంప్రదాయమునకు మహారాష్ట్రమున నాథకథీయ మని పేరు.

ఇం దలమప్రభువు గోరక్షకుని సమకాలికుఁడని కలదు - అలమప్రభువు, క్రీ. శ. 1160 సంవత్సరమున విలసిల్లిన వీరశైవమతసంస్థాపకుఁడగు బసవనసమకాలికుఁడు - గోరక్షుఁడు మీననాథుని శిష్యుఁడుగదా? దీనిననుసరించినను మీననాథుఁడు క్రీ. శ. 1100 సంవత్సరప్రాంతము వాఁడని తెలియుచున్నది. చారిత్రకము నీరీతి నవనాథచరిత్రము పరిశీలించఁదగును.

గౌరవ తనకాలమునాటి యెఱుకల వేషములు - పురోహితుని వేషములు. పురోహితునికృత్యములు. భోజనసంభారములు - బ్రాహ్మణులయింటిపేరులు, పేరులు, కుశుకోగములు - మొదలగువాని విపులముగ వర్ణించి యున్నాఁడు - విమర్శకులు శ్రద్ధతోఁ బఠింతురుగాఁత!

నిద డవోలు వేంకటరావు, బి. ఏ.

బహుధాన్య.

— శ్రీ మత్తరుమల పెద్దింటి రాఘవాచార్యులుగారు, కాకినాడ. —

సీ. అన్నమో రామచంద్రా యశ మర్త్యజా
 ధలఁ దీర్పు వడి బహుధాన్య వగుచు
 నీశ్వరుఁ దిగఁద్రొక్కి యిక్కట పెరింపఁ
 గా బహుధాన్యవై గణనమొందు
 సూరులసుఖశక్తి శోభిల్ల గభ్యాగా
 దాయని వగు బహుధాన్య మొంది
 పూర్వోత్తరకక్షిఁ బుస్తకాదృతి లేక
 బహుధాన్య తరియించి కలుత చూపు

నీయఁగాది పూర్వము బుధనిహితవార
 మై మరువుఁగాంచె శుక్రాప్తి నాది యిప్పు
 ధయ మొనవకుండఁగఁ బరార్థకరతను బలి
 సాహసంబును జూపుము సమయనిష్ఠ.

మ. త్రిజగన్మోహనసస్యయుక్తఘనధాత్రిరాజముల్ పెంపుఁన్
 విజయాకాంక్షీనిశేషమాసధనుఁన్ వేవేగమే లేపుచున్
 యజమానా! బహుధాన్యమా! తమసువృత్తాదులెవ్వింబుచ్చుచున్
 గజధాత్రికతిమంత్రు లట్ల ప్రజఁ జక్రంబెట్టఁగా నొప్పుమా !

మ. రుమలం జూపుచు గేస్తులం దనరి సద్రోచీరుగాద్యావళిన్
 వచియింప న్గురువుక్తి కిర్వికవిప్రాలంబు పూజింపఁగా
 విచలద్యేగవీరీతవై వెలయు చుర్వి స్త్రీపు ధాన్యంబుల
 న్నచలార్యాఖిలమందు రాసు లిడి సర్వాకాకృతిం జూపుమా !

గీ. సర్వసామాన్య మగునట్టిచలము న్నూది
 చక్రక్షకఘటికారసరణి నున్న
 కులమత ప్రపంచంబు దుష్టులత మాపి
 మాన్య ! మంగళ మిసు బహుధాన్యవర్ష !

జయదేవకవి-అష్టపదులు.

విజయూరి వరాహానందసింహాచార్యులుగారు.

అంధ్రసాహిత్యకవిత్వత్రిక, ఈశ్వర మార్గశిర పుష్యమాసముల సందికయందలి నావ్యాసమును గూర్చి మహారాజశ్రీ శ్రీ ఉయ్యూరి రాజాగారగు శ్రీ వేంకటాద్రి అప్పారావు బహద్దరుగారు తమయాసందమును బ్రకటించి తెలిపినంతలకుఁ గృతజ్ఞుఁడను. శ్రీవారు జయదేవకృతాష్టపదుల నాంధ్రీకరించిన కవులఁగూర్చి వేర్వోస లేదని తెలిపిరి. నావ్యాసమం దాయాయంశములకుఁ దావు గలుగకపోవుటచే నా ప్రశంస వదలితిని. శ్రీవారు రచించిన యాంధ్ర గీతగోవిందము చూచుటకు నాకును నుదావహము. వారు తీసికొనిన రాగములు తాళములు నిప్పు డచుసరణీయములు గాఁ గాక, పూర్వపు కవుల మతము ననుసరించి యున్నయవి. దక్షిణమున శ్రీజయదేవకవియష్టపదులను గానము సేయురాగములు తాళములు నావ్యాసమునఁ దెలిపియుంటిని. అంధ్రలోకము వీరితెనుఁగుటష్టపదులను బాడునప్పు డిప్పుడు బాడుకలో నున్న జయదేవుని యష్టపదుల రీతిఁ బాడిన బాగుగా నుండు నని నా తలంపు.

నావ్యాసమునందు సూచించిన తత్వార్థము నా తెలియురీతి విపులముగా వ్రాయుట కుద్యుక్తుఁడ నై యున్నాఁడను. ప్రాజ్ఞులు తోడ్పడఁ బ్రార్థితులు. శ్రీవారును దమ రే మైనఁ దత్వవిషయములను సంగ్రహించి యుండి రేని దయతోఁ దెలుప వేఁడుచున్నాఁడను.

ప్రాస్తావిక శ్లోకములు.

— కాశీధట్ట సుబ్బయ్యశాస్త్రిగారు —

- శ్లో. వందేతాం భారతీం దేవీం సారస్వతనికేతనామ్
కాకినాడపురారాధ్యాం నూత్నసంస్తారశోభితామ్.
- శ్లో. సారస్వతసమూజ్జస్త్రిన్ సభ్యాభేదవివర్జితాః
ఏవం ప్రేమకలాబద్ధా విహరంతి కృత కృపితాః.
- శ్లో. పాణా పేకాం విసుచయవరాం జ్ఞానవిజ్ఞానదాత్రీం
బాహూ బాటూ ఘనపిడియతాం బంతిహంత్రీం సురుధ్రామ్
హస్తే సుక్యాం పాడుగుకలితాం బల్లబాలుం నయంతీ
చేతౌ గ్లాసుం మధురసకలాం మానసం హ్లాదయంతీమ్.
- శ్లో. వక్త్రే చుట్టాం బహుపాగయతాం వీతిహోత్రాభిరామాం
తాతా ఖిల్లీం జరదరజసం స్తోమకల్రాతహృద్యాం
మూడే నస్యం చిటికపుటికాభాసమాసం ప్రశస్యం
ధృత్వా నిత్యం విహరతి ముదా సాహితీసంఘసభ్యః.
- శ్లో. పాయాద్వో భగవాన్నిత్య మకలంకదయానిధిః
భాతృభావధనారోగ్యం దత్వా సంతానసంపదః.

ఓం తత్సత్.

గ్రంథపరిచయము.

1. చిత్రవిద్యాధరము—గ్రంథకర్త బ్ర. శ్రీ. జయంతి కట్టాభిరామ శాస్త్రిగారు. దీని మూలకథ కథాసరిత్సాగరములోనిది. ఇటీవల నాగా నందానుల నిది ప్రసిద్ధమైనది. విద్యాధరచక్రవర్తియగు జీయారామహనుఁ డిండుఁ గథానాయకుఁడు. శాస్త్రులవారు మూలకథంగొని సవలాపద్ధతిని కళాపూర్ణోదయమువలెఁ జమత్కరించి పద్యములుగారచియించిచిత్రవిద్యా ధరమనిపేరిడిరి. ఆతాశ్వాసములు, 240పుటలు శాస్త్రిగారు భయభాషాపం డితులు, వ్యాకరణశాస్త్రవిశులయ్య, ముఖ్యముగా-ఆకుండి వ్యాసమూర్తి దేశికులశిష్యులయ్యను రేఫద్యమై త్రిశంగీకరించుట యజుసున్నల గమ నింపకుండుట గని విచారించుచున్నారము. అరవివరణమునకై తోడ్పడు నీరైతి నసడచేయుటయే. ఉభయభాషాదుల కవి యేమూలనడ్డుకొను ను. విరాగియుఁద్యాగతీలుఁడు నగువానికథకు శృంగారాది రసములుత్పా దించ సుమతీకథను గల్పించి గ్రంథమును బెంపఁ గలిగినవారు చేతియ భ్యాసమున వాచియంతన యవివచ్చిపడు రేఫద్యయానులను విడనాడి పాఠకులకుఁ గొంత యసంతృప్తి గలిగించినారు. పూర్వప్రబంధలక్షణము లన్నియు ననుకరించిన శాస్త్రిగారు రేలకో వీనిని వదలిరి? విద్యదభిప్రాయములోఁగూడ నీలోపము చూపింపఁబడినది.

ఈకృతిని జమిందారు లగు మ. రా. శ్రీ బీరవోలు రామచంద్రారెడ్డిగారికంకితము చేసియున్నారు. ఈజమిందారుల పంశము గ్రంథారంభమున విరివిగ వర్ణింపఁబడినది.

శా. ఆకృష్ణాతట మానిజాంధరణి మధ్యంబును ధాత్రిధవా

నీకంబుం బఁకింతు వారు కవితానిర్ణి ద్రధారాగతో

ద్రేకస్ఫూర్తిని గాంచి మెచ్చి నిసయాతివ్యక్తపుష్పాంజలుల్

నాకుం గానుకగానొనర్తురు సముల్లాసంబు దీసింపఁగన్.

అని స్వయముగాఁ దమ సామర్థ్యమును జెప్పకొనినారు. దీని వెల ౧-౨-౦. అమలాపురములో అడ్డాల కృష్ణమ్మగారియొద్దను నైజాములో దేశాయి ఆత్మకూరు కాట్రేపల్లి వీరరాఘవయ్యగారియొద్దను గావలసినవారికి దొరకును.

2. శబరి—ఇదియును బై బ్ర. పట్టాభిరామశాస్త్రులువారిచే రచియింపఁబడినదే. అయిదంకములు. భక్తిరస ప్రధానమైనది. శబరి చిరకాలము నిర్గుణ బ్రహ్మోపాసనము చేసి కృతార్థురాలు గా నేరక మతంగమహాముని యుపదేశమున సగుణాత్మక బ్రహ్మస్వరూపుం డగు శ్రీరాము నుపాసించివైకుంఠప్రాప్తి నొందిన టిందు విజ్ఞాపఁబడినది. దీనివెల రు ౦-౧౨-౦. ఈ నాటకమును చిత్రవిద్యాధరము దొరకు చోటనే దొరకును.

3. రకారాదిరామసహస్రనామస్తోత్రమ్. బ్రహ్మయూషిలాంతర్గత మగు దీనిని శ్రీ పాటమల్ల కృష్ణంరాజుగారు ప్రకటించిరి. సంస్కృతము ౧౮ వ శ్లోకమునుండి ౧౭౦ శ్లోకము చివరవఱకు రకారాదిరామసహస్రనామములు. లోకానుగ్రహకాంక్ష చే నుమామహేశ్వరులు సంవాదరూపమున వ్యక్తకఠించినది. భక్తులు దీనిని దప్పుక కఠింపందగును. ఇంకొక పత్రినిగాంచి యందందుఁ గల ప్రమాదములను సవరించి ప్రకటింప వలసినది. ద్వితీయము ద్రణమున సవరింపఁగోరుదున్నారము. తూర్పుగోదానదిజిల్లా, పితాపురముపోస్టు, చంద్రమహాలెములో - ప్రకాశకులయొద్ద దొరకును. వెల ౧ అణా.

4. ఆంధ్రగీతనోవిందము—రచయిత శ్రీరాజా వేంకటాద్రిఅప్పారావుబహద్దరువారు (ఉయ్యూరు సంస్థానాధీశులు). ఇరుపదినాలుగట్ట పద్యాలకును బద్యములు, పదములును రచియించిరి.

చ. కుంభలయపీఠమౌ గజము కుంభము లొత్తుచు పోరువేళ తా ప్రవిమలరాధికాస్తవ శుభ స్ఫుటిమై క్షణమే చెమ్చుకొదివియును మూయ కంసముఖిధీరులు చూచియు ఓడనోడమాధవుడను గేలిసంభ్రమము దార్చినకృష్ణు డొసంగుమోదముల్.

(దశమసర్గంతిపద్యము.)

తుద నాంధ్రరచనా ప్రశంస యని పదేడుపద్యములఁ జేర్చిరి. వానిలో -
“గీ. పీఠపురిమహారాజులు “భేష” యనిరి

వారికొమరులు యువరాజు “వహవ” యనిరి

సోదరులు మఱిదండును “పోతె” యనిరి

సతియు హితులును పెద్దలు “సరియె” యనిరి.

అను పద్యము కలదు. దీనిని వినిన కలుపు రామోదించి రనుట యాశ్చర్యము గా రాదు. తెనిగింపు సరిగా నుండనిండు, భేద ముండండు; గలుగనిండు, వేటుగా దీనినిమాత్రము చదువునపు డుల్లహము కలుగ కమానదు. రాజ్యకార్యభారమగ్నులయ్యు శ్రీవా ర్షి యంతేక కావ్యముల నపుడపుడు రచించి లోకోపకార మొనర్చుచుండుట ప్రశంసార్హము.

౧. జవాహర్లాలు వ్యాసములు.

గ్రంథకర్త: కొమాండూరి శతకోపాచార్యులుగారు ఎం. ఏ., బి. యల్.

కాకినాడ.

గ్రంథకర్త లిదివఱలో సుప్రసిద్ధులగు వెల్పుగారి గ్రంథము జగత్తథ నాంధ్రీకరించియు, తాతాచరిత్రము, నెహ్రూచరిత్రమును రచించియు, నాంధ్రులకుఁ బరిచితులు. వీరి స్వదేశాభిమానము, భాషాభిమానమును వీరిని బురికొల్పి తిరుగని గ్రంథమును రచించుజేసికవి. నేటి రాజకీయరంగమున సుప్రసిద్ధ హైందవ నాయకులును, కాంగ్రెసు ప్రెసిడెంటునగు జవాహర్లాలుగారి యుపవ్యాసములు, వ్యాసములు ముఖ్యములగు వానిని సంగ్రహించి యాంధ్రీకరించి యాంధ్రుల కృతజ్ఞతకుఁ బాత్రులయిరి. మూలమును జదివినపాఠకులు వీరి కరిశ్రమమును గుర్తింపక మానరు. జవాహర్లాలుగారి యాంగ భాష ననువదించుట కష్టసాధ్యము. అట్టి సందర్భమున నీ గ్రంథము రచించుటచే గ్రంథకర్తలు ప్రశంసనీయులు. ఈ గ్రంథమున భాషావమస్య (The problem of language) అను వ్యాసము ముఖ్యమైన వానిలో నొకటి.

హిందూస్థానీభాషను మనదేశమునందు ముఖ్యభాషగా సంగీకరింపవలయు నని వీరియభిప్రాయము. హిందీ, ఉర్దూ విద్యులను రెంటిని సంగీకరించిరి. జాతీయైక్యతకొరకు దాక్షిణాత్యులు దమభాషలలో నేదేని యొక దానిని సామాన్యభాషగా సంగీకరింపవలయునని వీరు సూచించిరి. విద్యా

విధానమున స్వభాషయే ముఖ్యమనియు, నాభాషయందే కథాశాలల వఱకును విద్యను బోధింపవలయు ననియు వీరు హెచ్చరించుచున్నారు. విదేశీయభాషలను నిర్బంధముగ నేర్పరాదనియు, నన్ని భాషలనుండియు వివిధ గ్రంథములను సేకరించి, మనభాషల భాషాంతరీకరణ మొనర్పవలయుననియు వీరు వ్రాసియున్నారు. 'మనసాహిత్యము' అను చివరివ్యాసమున నేయేవిషయములలో మనసాహిత్యము వృద్ధిని గాంచవలయునో వీరు సూచించిరి. వీరి కాంగ్రెసు ఉపన్యాసములు, మన గమ్యము, (Whither India) మున్నగువ్యాసములును గలవు. వెల 6 అణాలు. గ్రంథకర్తయొద్ద దొరకును.

6. సుభాష్ చంద్రబోసు జీవితము ఉపన్యాసములు.

ఇదియు శ్రీ కొమాండూరి శతకోపాచార్యులుగారిచే రచించుట బడినదే. 1938 సంవత్సరము హరిపురకాంగ్రెసున కధ్యక్షుడైన బోసు గారి జీవితచరిత్రమును బెక్కు గ్రంథములనుండియును, వార్తాపత్రికలనుండియు గ్రహించి శ్రమపడి గ్రంథకర్త లీ గ్రంథమును రచించిరి. హరిపురమున వీరి చిచ్చినయమవ్యాసమును కూడఁ జేర్చిరి. ఇట్టి గ్రంథము లాంధ్రమున నింకను రచించఁబడవలయును. ఆంధ్రయువకుల హృదయమున స్వదేశ భాషాభిమానము నుద్దేకించుట కిట్టి జీవితచరిత్రములు ముఖ్యములు. ప్రపంచమున విఖ్యాతినొందిన మహాపురుషుల జీవితచరిత్రముననే యున్నతాదర్శములు మనకుఁ గలగుచున్నవి. గ్రంథకర్త లింకను దమశక్తిని వినియోగించి యితోధికముగ దేశసేవయు, భాషాసేవయు నొనర్తురుగాక యని కోరుచున్నాము.

గ్రంథకర్తలకు వ్రాయవలయును.

7. సాహిత్యకల.

సాహిత్యవిశారద శ్రీ కాశీధట్ట సుబ్బయ్యశాస్త్రిగారిచే రచించఁబడినది. వీరిదివఱలో శ్రీరామవిజయమున రెండుకాండలను, శ్రావణవిజయము, సుకృతవిజయమునను నుపాఖ్యానములను రచించిరి. ఈనూతనగ్రంథమునఁ బ్రథమభాగమున సాహిత్యనిర్వచనమొనర్చి ద్వితీయమున

నాధునికాంధ సారస్వతమున నెట్టి నీతిబాహ్యములును, వర్ణశూన్యములును రచనములు వెలువడుచున్నవో వీరు సూచించియ న్నారు. సంగీతసాహిత్యములకుఁ గల కరస్పరసంబంధము సూచించబడినది. ఉత్తమ సాహిత్యమునకువలయు విషయములు పెక్కులు వివరింపబడినవి. గ్రంథాంతమున వీరిచ్చిన గద్యకద్యభాగములఁ గాంచినచో నాధునిక సారస్వత మెట్టిదుర్దిశ గాంచుచున్నదో వ్యక్తమగును. శాస్త్రిగారి కల మాయా తావుల నిశితభిక్షసాదృశ్యమును గాంచినది. సాహిత్యాభివృద్ధిని గోరినచో నిట్టి విమర్శనములు నావశ్యకములే. దీనినిబట్టి శ్రీ శాస్త్రిగారికి నవ్యసాహిత్య మనినఁ గిట్ట దనుట పొరపాటు. అందును సుత్తమకవిత యందందఁ గలదని వీరి యాశయము. కాని దోషములఁ జూచినకొలది, నీతిబాహ్యమున రచించబడిన వ్రాతలఁగనినకొలది వీరి హృదయావేదన మీ గ్రంథరూపమును చాల్చినది. ఆధునికకవిమిత్రు లిందలి విషయముల సద్భావమున గ్రహింతురుగాక. కావ్యము నీతిబాధకముగ నుండవలయునా యనువిషయమున- ప్రాచ్యపాశ్చాత్యులకు నభిప్రాయభేదము కలదు. హైందవసారస్వతముల నీపద్ధతి పాశ్చాత్యసారస్వతసంఘటనము వలనఁ గలిగినది. సాహిత్యమున నీతి, యున్నతాదర్శము లుండవలయుననియే ప్రాచీనభారతీయుల యభిప్రాయము. నేటిభాషయం నర్థముకాని విచిత్రవర్ణనములతోడను, కదజాలముతోడను రాజులుచున్నదని గ్రంథ కర్తలు వ్రాసిరి. కవిత కనుకరణము మాత్రము ప్రధానము కాదు. పాశ్చాత్యభాషలనుండి మనభాషల వివిధవిషయములను గ్రహింపుటచిత్తము కాని యుండలిదోషములను గైకొనరాదు. ఈ గ్రంథము శ్రీజయపురాధీశ్వరుల కంకితము.

వెల ర అణాలు. గ్రంథకర్తలకు, కాకినాడ వ్రాయవలయును.

౨౦. అజ్ఞాత్యగ్రం తే నై వాజ్ఞత్యగ్రేణ స్పృశ్యతే.

చిటికెవస్త్రేలు కొన తన్నుఁ దాను ముట్టుకొనేను “A man cannot mount his own shoulder ” అను నింగ్లీషుసామెత కిది సరిగా నున్నది. “The edge of a sword cannot cut itself.” అనునది కూడ నిట్టిదే.

ఇది న్యాయవాదికతాత్పర్య టీకలో నున్నది. ౪౬౬ పుట—
“యథాజ్ఞత్యగ్రం తేనై వాజ్ఞత్యగ్రేణ స్పృశ్యతే. ఏవం జ్ఞానం న తే నైవ జ్ఞానేన గ్రహీతుం శక్యతే”.

౨౧. అజ్ఞత్యగ్రే హస్తీయూధశత మస్తి.

స్త్రేలికొనను వందలకొలది యేనుఁగుగుంపు లున్నవి. ఇది యొక దుర్లుభకార్యమును దెలుపును. చిత్సుఖ—అధ్యాయము-౩౨.

ఉక్తం చైత దమ్భకేన—“యథాస్తోఽపి కస్తే చ దుఃఖిశతి న త్వయాసనుభూతారవిషయం వాక్యం ప్రయోక్తవ్యం” యథాఽజ్ఞత్యగ్రే హస్తీయూధశత మాస్త ఇతి.”

౨౨. శ్లో. అత్యస్తబలవన్తోపి పౌరజానపదా జనాః

దమ్భలై రపి బాధ్యస్తే పురుషైః పార్థివాశ్చిత్రైః

పౌరజానపదులు బలవంతు లైనను రాజాశ్రయము గల దమ్భులచే బాధింపఁ బడుచున్నారు.

“యత్ర నిర్భలే నాపి ప్రబలసహాయేన ప్రబలో బాధ్యతే తత్ర “అత్యస్తబలవన్తోపి పౌరజానపదా జనాః దమ్భలై రపి బాధ్యస్తే పురుషైః పార్థివాశ్చిత్రైః.” అని విరామాసాన్యాయప్రకాశికలో నున్నది.

౨౩. మరణాయ గృహీతోఽజ్ఞచ్ఛేదం స్వీకరోతి.

వధకుఁ బట్టుకొనఁబడినవాఁ డంగచ్ఛేదమున కొప్పుకొనును. ఈ న్యాయము బోధించర్యావతారము (౬-౨౩) లో నున్నది. “మారణీయః కరం చిత్వా ముక్త శ్చేత్తి మధద్రకమ్ మనుష్య హుభై ర్నరకాన్తు క్తశ్చేత్తి మధద్రకమ్.”

౭౪. మాలతీగర్భగుణవి న్న దర్శే రమతే హ్యఖి.

మాలతీకుసుమగుంధము నెఱింగిన తుమ్మెద దర్శయండుఁ బ్రీతి కలది కాదు. ఇది ఉపమితీభావప్రపంచకథయై ద(౧౦౩౧)న్నది.

“అతసేవాగమజ్ఞస్య యాక్రియా సాక్రియోచ్యతే
అగమజ్ఞోపి యస్తస్యాం యథా శక్త్యా ప్రవర్తతే
చింతామణి స్వరూపజ్ఞో దార్తత్యో ఘహతో నహి
తత్ప్రాప్త్యుపాయవైచిత్ర్యే స త్యక్త్యత్ర ప్రవర్తతే
నచాసౌ తత్స్వరూపజ్ఞో యోస్యత్రాపి ప్రవర్తతే
మాలతీగర్భగుణవి న్న దర్శే రమతే హ్యఖి”.

౭౫. మాషరాశిప్రవిష్టమషీన్యాయము.

మినుములకుప్పలోనున్న మసి-రెండును నల్లగానుండును గావున రెండింటికి భేదము తెలియదు. ఇది శూద్రకుని మృచ్ఛకటికనాటకము (౪౦ పుట) లో నున్నది. “భావబలన త్యక్తకారే మాషరాశిప్రవిష్టేన మషీనటకా దృశ్యమానైవ ప్రణిష్టా వసంతసేనా”

ఉదయనునికిరణాక్షిలో (౭౯ వ పుట) స తు మాషరాశి ప్రవిష్టమషీ వస్తహాప్రకాశసమాహారా స్నేత్యతే”.

౭౬. మిథిలాయాం ప్రదీప్తాయాం నమే కిఞ్చిత్ప్రదహ్యతే.

మిథిలాపురముగాలిపోవుచున్నను నావియేరుముఁగాలిపోలేదు.

ఇది శాంతిపర్వము (౧౭౮వ) అధ్యాయములో—“అనన్తం బత మే వ్త్రిం యస్యమే నాస్తి కిఞ్చన, మిథిలాయాం ప్రదీప్తాయాం నమే కిఞ్చిత్ప్రదహ్యతే”—శంకరాచార్యుల బృహదారణ్యకోపనిషత్తులో (౧-౪-౧౫) నున్న “న హాస్యకర్తృక్షీయతే” అను వాక్య వ్యాఖ్యానములో నీవాక్యముదాహరింపఁ బడినది. “న హాస్యకర్తృక్షీయతే కర్తా భావాదే వేతి నిత్యానువాదః యథా విమమః కర్తృక్షయలక్షణం సంసార దఃఖం సంతతమేవ సతథా తదస్య విద్యత ఇత్యర్థః “మిథిలాయాం ప్రదీప్తాయాం నమే దహ్యతి కిఞ్చనేతి యద్వత్” ఖండవఖండభావ్యమందు గూడ నీవాక్యమే చెప్పఁబడినది. “తథాహి మిథిలానాథో ముముక్షుః సోకర్తవ్యః పురా, ఆహేదం మిథిలాదాహే నమే కిఞ్చనదహ్యతే”.

౭౭. మణ్డితమణ్డి సత్తా న్వేషణమ్.

క్షౌరము చేయించుకొన్నపిదప నేటిసత్తాము క్షౌరమునకు మంచి దగునా కాదా యని యడుగుట. ఇది న్యాయమాజరి ౧౭౧వ పుటలో నున్నది “యత్పురః కాలానరే తన్నిశ్చయకరణేమాషణ మిత రేతరాశ్రయత్వో వా మణ్డితశిరో సత్తా న్వేషణవ ద్వైయర్థ్యం వే తివర్ణితం త త్రా దృష్టే విషయే సామాన్యనిశ్చయ పూర్వకాయాః ప్రవృత్తే రభ్యుపగమా న్నేతరేతరాశ్రయం చక్రకం వా” “స హి వివాహానంతరం పరపరీక్షా క్రియతే” — “కృతే కాశ్యే కిం ముహూర్త వత్సేన” అను నీ రెండును దీనితో సమానముగా నున్నవి.

౭౮. మూషాసిక్తతామ్రన్యాయము.

కరగించి మూసలోఁ బోసిన రాగి. “చక్షురాది ద్వారా బహి ర్నిస్సృత స్యాన్తఃకరణస్య మూషాసిక్తతామ్రన్యాయేన విషయాకారతా భవతి. తదుక్తం భగవత్సాదైః —

శ్లో. మూషాసిక్తం యథా తామ్ర తన్నిభం జాయతే తథా

రూపాదీ న్యాయపుష్పచ్చిత్తం తన్నిభం దృశ్యతే ధ్రువ-మితి.

శంకరాచార్యులవారి యపదేశసాహస్రి ౧౩-౩. ఈ న్యాయము బ్రహ్మ సూత్రభాష్యమందఁ (౧-౧-౧౨) గూడనున్నది. “మూషానిష్ఠి కదుత తామ్రాది ప్రతిమావత్”

౭౯ మూషికభక్షితబీజాదా వజ్జురాదిస్థానా.

ఎలుక కొఱకిని గింజలనుండి మొలకలు పుట్టవలె నని కోరుట

ఇది సర్వదర్శన సంగ్రహములో జాడదర్శనమందున్నది. “ద్వితి యే స్థాయిత్యవృత్త్యాశా మూషికభక్షితబీజాదా వజ్జురాది జరణస్థానా నా మనుహరేత్”

౮౦. మృతం దుష్టుం మాసాద్య కాకో పి గరుడాయతే.

చచ్చిన యుద్దసర్పమును బట్టకొని కాకిగూడ గరుడనివలె నగు ను. ఇది బోధిచర్యవతారములో ౭-౭౨ మొదటి యర్థశ్లోకము “అప దాబాధతేఽల్పాపి మనో మే యది దుర్బలమ్”

౮౧. యః కారయతి స కరో త్యేవ.

ఒకనిచే నొకపని చేయుచువాఁ డాకనిని జేయువాఁడే.

శంకరాచార్యులు ముండకోపనిషత్తురు వివరించుచు నిట్లు వ్రాయుచున్నారు. “ఏవ మేకే నాపి పిబతా చ్చా పిబంతా పుచ్చ్యేతే జీవస్తా వత్పిబ తీశ్వరస్తు పాయయతి పాయయన్మపి పిబ తీ త్యుచ్యతే పాచయిత ర్యపి పక్తృత్వప్రసిద్ధిదర్శనాత్.”

౮౨. య శ్చైతకం త దనిత్యమ్.

ఎద్ది కృత్రిమమో యది యనిత్యమ్. అనగా నెద్ది యాది కలదో యది యాతము కలది. కాని నైయామికుల ప్రధ్వంసాభావమునకు మూత్ర మాది కలరు గాని య తము లేదు. ఈన్యాయము న్యాయబిందువు ౧౦౮ పుటలో నున్నది. “అకో య శ్చైతకం తదనిత్య మిత్యాది న్యాయానుసారే గానిత్యత్వాదికం మోక్షస్య ప్రాప్నోతి.”

౮౩. య దత్వేన హృతం పురా త త్పశ్చ ద్దర్శః కేనోపాయేన ప్రాప్తు శక్నుయాత్.

మొదట గుట్టముచేఁ దీసికొని వెళ్లబడిన దానిని గాడిద యే యుపాయముచే నతిక్రమింపఁ గలదు. దీనిని తంత్రవార్తికమునుండి తీసి గ్రంథకర్తలు న్యాయమంజరియందుంచిరి. (౨౦౨ పుట) ఇది శ్రుతి స్మృతిప్రామాణ్యతారతమ్యవిమర్శయందు వినియు క్తమైనది. ఈవిషయము తంత్రవార్తికములో వాక్యద్వయముచేఁ జర్చింపఁబడినది.

౧. న చ శ్రుతిజనితప్రత్యయస్య స్మృతిజనితో బాధకత్వం ప్రతిపద్యతే, స్మార్తస్య బాధక శ్చోతో బలవత్త్వా త్ప్రతీయతే । ప్రత్యక్షే చానుమానే చ స్తా గేత ద్వ్యవధారితమ్.

౨. యో హి ప్రథమం శ్రుతి వశ్రుత్వా స్మృతి మే వైకాంఠశ్యతి త స్వాపతిపాతశ్రుత్యనుమానే వృత్తేన పశ్చాచ్ఛ్చాయశ్వణాపి శ్రుతి స్వాస్య త్ప్రతిబంధికా గడఁజే నాపనీతిం హి హరే న్నామాశ్చిరా ద్దతః.”

౮౪. రాజపుత్రవ్యాధవ్యాయము.

రాజపుత్రుడు వ్యాధునియింటిలోఁ బడి తన్ను వ్యాధునిగాఁదలంచుకొనియెను.

శంకరాచార్య లీకధను బృహదారణ్యకోపనిషద్భాష్యములో ౨-౧-౨౧ నిల్లు వ్రాసెను. “తలిదండ్రులచే విశువబడిన రాజపుత్రుఁ డొకఁడు వ్యాధునిచే బెంపబడెను వాఁడు యావనము వచ్చువఱకు వ్యాధగృహముందే యుండి తన్ను వ్యాధపుత్రునిగాఁ దలంచుచుండెను. ఇ తలో యాభార్యమెఱిగినయొకదయాళువు వానిని జూచి “అయ్యా! నీవు వ్యాధపుత్రుడవు గావు. మహారాజపుత్రుడ వని బోధించి వానిని వానితలిదండ్రులయొద్దఁ జేర్చెను.

సురేశ్వరాచార్యులు తనవార్తిఃముం దీవ్యాయము సనేకవర్యా యము లుదాహరించెను. “త చ్చావిద్యా నిరాస్యేన వ్యాధభావనయా జ్ఞితః । రాజసూనోః స్మృతిస్తాప్తా వ్యాధభావో నివర్తతే”-౨౧ పుట.

౩౧. రుధిరసంకర్మవతో విషస్య శరీరే ప్రసర్పణమ్.

రక్తముతోఁ గలిసిన విషమువలెఁ జెడ్డివని శీఘ్రముగా వ్యాపించు ను. ఇది బోధిచర్యావితారము ౨.౬౯ పుటలో నున్నది శ్లో. “విషం రుధిర మాసాద్య ప్రసర్పతి యథా తనా

త ధైవ చిద్ర మాసాద్య దోష శ్చిత్తే ప్రసర్పతి”

౩౬. రుమాషీ ప్రకాష్టన్యాయము.

ఉప్పుకట్టలోఁ బకవేసినకట్ట—ఉప్పుకట్టలోఁబడిన యేవస్తు వైన నుప్పుయిబోవును. ఇది తంత్రవార్తికము ౧౩౨ పుటలో నున్నది.

శ్లో. యథా రుమాయాం వణాకశేషు

మేరా యథా వోజ్జ్వల రుక్మభూమా

యజ్జాయతే తస్య మేవ తత్సాత్

తథా భవే ద్వేదవి దాత్తతుస్త్వి.

రుమయఁగా లవణఖనిభూయిష్టదేశవిశేషము.

౩౭. రుధి యోగ మకహరతి.

రుధి యోగమును బాధించును. వివరణప్రమేయసంగ్రహము ౧౩౩-౧౩౪ పుటలలో నీవిషయము చర్చింపబడినది. జిజ్ఞాసాసూత్ర మందు “నను జిజ్ఞాసాశబ్దః విచారే రూఢః భావ్యకారాదిభి స్తత్ర

విచారవిషయము ప్రయుక్తత్వాత్ అతో రూఢి ర్యోగ మకహర తీతి
న్యాయేన అవయవార్థోక్త్యానో న యత్త తతోఽథ శబ్దోఽథ క్యధి
కాతార్థో భవిష్య తీతి విచారస్య ప్రారంభః శక్యత్వా దితి చే న్నేనం
రూఢి ర్యోగ మకహర తీతి న్యాయ న్యాయ త్రాఽప్రసరాత్.

౮౮. రేఖాగవయన్యాయము.

రేఖాకారముగానున్న గవయమ్మగము—రఘునాథవర్త యీన్యాయము
యము నిటు వివరించెను. గవయమ్మగ మెట్టి దని గ్రామవాసి యడు
గఁగా నొక యారణ్యకుఁడు వ్రాసి యిట్లందు నని చెప్పెను. వాఁడు
ఋషిబుద్ధిగలవాఁ డగుటచే నడియే గవయ మనుకొనెను. తరువాత
కొంతకాలమునకు వాఁ డరణ్యమునకుఁ బోయి గవయమ్మగమును బ్రత్య
క్షముగాఁ జూచి రేఖాగవయబుద్ధిని విడిచిపెట్టి నని యొక తాకికగాథ
కలదు. అరీతిగా “ఏష పురుషః” ఇత్యాది శ్రుతితాత్పర్య మెఱుంగని
వాఁ డనాత్మ నాత్మనుగాఁ దెలిసికొనును.

వేదాంతకల్పతరువరిమళమందు 3౬3 వ “పుటలో యథాతా
త్త్వికాదుస్థితప్ర తికత్వపాయతయా నానాపురుషైః కల్పనమానాయాం
త త్ప్రాచ్యోదీచ్ఛాది నక్షత్రరూపాయాం స్థూలారుస్థత్యా యథా వా
రేఖాగవయన్యాయేన విత్యశబ్దప్ర తికత్వపాయతయా నానాన్యాయరణైః
వరస్పరభిన్నప్రకృతిప్రత్యయవిభాగేన కృత్రిమశబ్ద ఇతి భాషః.”

మహాభాష్యవ్యాఖ్యాన మైన కయ్యటమందు ౧.౧.౪౬. దీనికి
మఱియొక యుదాహరణము—“అసత్యప్రకృతిప్రత్యయోపదేశేన సత్యస్య
వదస్య వ్యత్యాసం క్రియతే రేఖాగవయే నేవ సత్యగవయస్య”.

౮౯. లక్షణప్రమాణభ్యాం వస్తుసిద్ధిః.

ప్రత్యక్షాదిప్రమాణములచేతను లక్షణములచేతను వస్తుసిద్ధి. య
థాగంధవత్త్వాదిలక్షణములచేతనుప్రత్యక్షప్రమాణముచేతను పృథివ్యా
దిసిద్ధి. రఘునాథవర్త యీన్యాయము నీదిగువవాక్యము యుదాహరిం
చెను. “ఏవ మగ్నీంద్రాదిత్యేశ్వరవాదా అపి త న్నాహత్యోపపాదకశ్రుతి

తిహాసపురాణవచనా న్యాశ్రిత్య త త్రైవ ప్రపంచితా శ్చేయాః తతద్య
క్తా అపి సర్గాది హేతుత్వయాపేక్ష్యరలక్షణం శ్రుత్యాదిప్రమాణం చ
తత్రతత్ర దన్యమన్తో లక్ష్యాప్రమాణాభ్యాం వస్తుసిద్ధి రితి న్యాయేన ఈశ్వ
రత్వం సాధయన్తి.

౯౦. లాజ్ఞలం జీవనమ్.

నాగలియే జీవనము. అనగా దున్నుకొనిబ్రతుకుట. ఈన్యాయము సుశేష్యరాచాద్యుచి సాబుధవార్తికము (౯ పుట) లో నున్నది.

“యథోక్తవిన్యాబోధిత్యాద్యం భోషిత దళేదతః

భవే దుపనిషన్నామా లాజ్ఞలం జీవనం యథా”.

౯౧. వధూమాషమాషనన్యాయము.

కోడలిచే మినుములు కొలిపించుట. ఈన్యాయముతో నొకకథ సంగఁగించి యున్నది. లోభి యగు నొకవృద్ధబ్రాహ్మణుడు కురూపి యగుతనభార్యచే ననుదినము భిక్షుకులకుఁ బిడికిఁజేసి మినుముల నిప్పించుచుండెడివాఁడు. ఆబ్రాహ్మణుడు కొంతకాలమునకుఁ దన కుమారునికిఁ జక్రనికన్యక నొకదానిని వివాహము చేసి దానిచేత నీయానకు లకు మినుముల నిప్పించుట మొనరిడియెను. సుందరి యగు నాచిన్న దానినిఁ జూచుటకై మినుము లక్ష్మణ లేనివారుసూడ వానియింటికి వచ్చుచుండిరి. మునుకటిఁగంటె మినుములు హెచ్చువ్యయమయ్యెను.

ఈన్యాయము శ్రీ శంకరుని యాత్మతత్త్వవివేకము ౮౭వ పుటలో నున్నది. “న చా నవస్థా అవశ్యవేద్యత్వా సభ్యుపగమా నిశ్చయవ దన్యథాత్వ నిశ్చయనిశ్చితస్య నాద్యనిశ్చయో పి సిద్ధ్యేత న చాసావాత్త స్యనిశ్చయ ఇతీ త దిదం వధూమాషమాషనవృత్తాంత మనుహరతి.”

౯౨ వనసింహన్యాయము.

సింహము వనమును రక్షించుచు. వనము సింహమును రక్షించును. కరస్పరము సహాయము చేసికొను రెండువస్తువులవిషయమై యీన్యాయము క్రవర్తించును. ఇదియును హృదనక్రన్యాయమును సమాన

ములు. ఈ రెండున్యాయములు వేదాంతకల్పతరుపరిమళములో ౧౦౦ వ పుటలో నున్నవి. “సో యం వశసింహప్రాదనక్రన్యాయః. కిరాతైర్హం తు శ క్యోపి సింహో మహద్వసం శరణం ప్రవిశ్య మరాఢర్ష స్తేభ్యో న విభేతి. వసం చ త త్సింహాధిస్థా నానుగృహీతు తై ర్ద్వష్ట్రవేశం భవతి” ఈన్యాయ ముద్యోగపర్వములో 3౯ వ అధ్యాయములో ౪౩వ శ్లోక ముండున్నది.

“న స్యా ద్వప మృతే వ్యఘ్రా వ్యఘ్రా నన్యః ఋతే వనాత్ వసం హి రక్ష్యతే వ్యాఘ్రైః వ్యాఘ్రాన్ రక్షతి కాననమ్”.

౯౩. వృక్షప్రకమ్పనన్యాయము—చెట్టుకు గడల్పుట.

ఒకమనుష్యుడు చెట్టెక్కిను. మఱికొందఱు దిగువ నున్నారు. దిగువ నున్నవారిలో నొకఁ డీకొమ్మకు గడల్పు మని వ్రేలితోఁ జూపెను. మఱికొందఱు మఱికొన్ని కొమ్మల నూపుమని కోరిరి. అందుపై నా చెట్టుమీఁదనున్న వాఁ డొక్కఁడూ రాచెట్టు నంతయును గడలించి వారి కోరుకులను నెఱవేర్చెను. రఘునాథుఁ డీన్యాయప్రవృత్తి నిట్లు కనఁపఁజేసెను. “య తైకస్య వస్తునో మతభేదేన బహూని సూపాణి త త్తచ్చాస్త్రేషు ప్రతిపాద్యమానా న్యుపభ్య క్రియా హి వికల్ప్య తేన వ స్త్వితి న్యాయాత్ వస్తుని వికల్పాసమ్భవం మత్వా విరుద్ధానాం సముచ్చయ స్యా ప్యసంభవేన తే ష్వేకమతప్రతిపాదితం సర్వావిరుద్ధం వస్తు స్వీక్రియతే తత్ర వృక్షప్రకమ్పనన్యాయః ప్రవర్తతే.”

౯౪. అశ్వతరీగర్భన్యాయము.

గాడిదవలన నాడుగుట్టమునకుఁ బుట్టినవానికి నశ్వతరియనిపేరు. తెలుఁగున వేసడ మని పేరు.

ఇది కడుపుతో నుండి యీనినవెంటనే మృతి నొందును. రఘునాథుఁడు దీని నిట్లు వివరించుచున్నాడు. “న వ్యజ్ఞానకార్యాంతఃకరణ మృత్యుత్తరకం జ్ఞానం కథం స్య కారణీహుతిజ్ఞాననాశాయ స్యా దుపజీవ్య విరోధా దితి చే దశ్వతరీగర్భన్యాయా ది త్యవేహి.”

చతుష్పాదలక్షణము.

క. సలజములం దొక్కటి వ

రిలి కుఱుచడుగులను గగము రెండవయదిగా

వెలయఁ జతుష్పాదం బది

యలఘపదము పంచమగణ మాదిగఁ జరువన్.

౯౦

సలచతుష్పాదమును, జగణచతుష్పాదమును.

క. సల మది రెండవగణమై

తొలఁగక యఱునున్న సలచతుష్పాద మగున్

వెలయఁగ నటువలె జగణము

తొలఁగక యుండిన జగణచతుష్పాద మగున్.

౯౧

౧. సలచతుష్పాదము.

క. తనర నివసతులు చేసెద

ఘనుని శ్చలసహితవజ్రకాయు స్ఫలదున్

వినయన్ జయనయభద్రున్

హనుమన్ దళితాసురేంద్రు నధిపుం జెలువున్.

౯౨

౨. జగణచతుష్పాదము.

క. కొలుతుఁ గపీంద్రు పొంపునఁ

దలతున్ శ్రీ రామభక్తిధనుని స్థిరున్

సలినాప్తకోటి జేజః

కలితు న్నేహపమానకాయున్ శూరున్.

౯౩

వ. వెండియు వృత్తగర్భిత దండకంబులు, భాస్కరవిలసితకందద్వయము, గ్రాంచపదకందద్వయము, మణిగణనికరకందము, బ్రహ్మతాక్షరకందము, నాదిగాఁ జెక్కు విధాంబులు గలవు. వానిలక్షణంబులు లక్ష్యముఖంబుల సుప్రసిద్ధంబు లైయుండ - నిది యార్యాకరణం బొకఁ దెనుంగున విషమగీతిత్రయంబును సమగీతిద్వయంబును గలదు, తత్పంచగీతిలక్షణంబులు వివరించెద.

౯౪

గీ. కరఁగ నెత్తుగీతి, కవడగీతియు, మేల

నాఖ్యగీతి, యివి త్రయంబు విషమ

గీతులగును; జేటగీతి, యాటవెలంది

కృతుల రెండివి సమగీతు లగును.

F 7

౧. విషమగీతులయందు నెత్తుగీతి.

యతులుఁ బ్రాసములు నమర

వతియొకనివయి పద్ద

హితు లిద్దఱుగను నిడివఁ

గృతిఁ దగు నెత్తుగీతి.

F 8

౨. వనడగీతి.

వనడగీతి యగును బ్రాసంబు లొనగూర్చి

రవులు ముగురు నమరరాజు లిద్ద

టవల నేగురద్దు లర్థంబులై నమూఁ

డవగణంబు యతులఁ బవనతనయ.

F 2

3. మేలనగీతి.

శైలసంఖ్య హగణ మైనఁ జాలు నగణ మైనఁ

జాలు నఱు నహాలు గలసి చరణ మైనఁ జాలు

నాలుగింటిపైని వల్లు నయముమీఱఁ గూర్చ

మేలనాఖ్యగీతి యనఁగ మెఱయుఁ బ్రాస మొదలి.

F 5

సమగీతులందు తేటగీతి.

౧. ఇనుఁ జొక్కఁడు నిద్దఱింద్రులు నిసయుగమును

గ్రమము దక్కక నాల్గుపాదముల నుంచి

త్రిగణములమీఁద యతులురార జేటగాఁగ

రీతితోఁగూర్చ నిది తేటగీతి యగును

F 6

లందు, ఆటవెలంది.

౨. ఇనులు ముగురు నిద్దఱింద్రులు బేసియం

ఘులను సర్ల నైదుగురును రవులు

పూని యతులు మూఁటిపైనిడఁ గా నది

యాటవెలందిగీతి యందు కృతుల.

౧౦౦

వ. ఇది గీతి ప్రకరణం బగు నింకఁ గొన్ని యక్తరజాత్యాదిలక్షణంబులు వివరించెద.

౧౦౧

క. అక్తర లనఁదగు నైదు మ
హాక్తర, మధ్యాక్తర, మధురాక్తర, మఱి య
ల్పాక్తర యు, సంతరాక్తర
యొక్తువ సత్తులు కృతుల నిడ దురు నీనిఁ.

౧౦౨

౧. ఇందు మహాక్తర.

ఇనుఁడు మున్నుగాఁదరువాత వాసపు-లేగురుచంద్రుఁడొక్కరుఁడుపైని
యొసర సంఘికి నేడుగణంబులై-యందు రెండవచోట నాల్గింటను
వజ్రహితగణంబైన వచ్చి-వరుసతో నెడసాచ్చు నిట్లురాఁగ
హనుమనాల్గవగణముపై వల్లరాఁగ-నగుమహాక్తరపేర నిదికృతుల.

౨. మధ్యాక్తర.

సురవరద్వయి సూర్యుఁగూడ-జోడించి మృదురీతితోడ
గరిమతో నాజేసియైన-గణముల నొక్కొక్కయఁఘి
విరచించి ప్రాసముల్ గూర్చి-విరతి గణత్రయిపైని
సరవి నుంచిన నొక్కఁ బవన-జాత మధ్యాక్తరంబునకు.

౧౦౪

౩. మధురాక్తర.

ఇనుఁడు నింద్రత్రయంబును-నిందుతోఁ గూడుకొని
యొసయ నొక్కొక పాదమై-యేనుగణములతోడఁ
బెసఁచి మూఁటిపై వల్లుంది-బెరయఁ బ్రాసము లిడిఁ
దనరు మధురాక్తరం బన-దనుజాహినీలకంఠ.

౧౦౫

౪. అల్పాక్తర.

ఇరువు రింద్రులు నొక్క-మృగధనుండు
పరఁగ సంఘిని నిల్వఁ-ప్రాసంబుతో
విరతితో ద్విగుణము-వెలయఁజేయు
ధరణి నల్పాక్తర-దగు హాసీంద్ర.

౧౦౬

౫. అంతరాక్తర.

రవియు నిద్ర ఆమర్త్య-రాజులును రాజు
పవనపుత్ర యానాల్గు-పాదముల రాఁగఁ

నవని విరచింప నంత-రాక్షర యనంగ

నపును ద్రిగణాంతవర్ణమ-య్యతులుగాఁగ.

౧౦౭

వ. వైతాళీయజాతివృత్తంబులందు, వైతాళీయంబును, నౌపచ్ఛాద సంబును, నాచాలికియు, దక్షిణాంతియు, నుదీచ్యవృత్తియు, బ్రాచ్యవృత్తియు, బ్రవ్రకంబును, బరాంతియు, జారుహాసినియు నననివి మొదలుగాఁ గలవృత్తంబు లనేకవిధంబులం బ్రవర్తిల్లు నందు వైతాళీయలక్షణంబు లెట్లు లనిన.

౧౦౮

గీ. జరగుఁ గృతుల వైతాళీయజాతులందు

రగదభేదంబు లందు నేర్పఱచియున్న

గురులు రెండేసి లఘులుగాఁ గూర్పవలయు

లక్షణజ్ఞులసంజ్ఞ చే నక్షయాః.

౧౦౯

గీ. అసమపదముల లఘుషట్ట మైనవిూడ

సమపదంబుల లఘ్వష్టకమున కవలఁ

బెనవవలయు వైతాళీయమునను వధు

ప్రకటకరుగానివాస శ్రీరామదాస.

౧౧౦

౧. వైతాళీయము.

ఋతుగజలఁ రేఫవంబు లా

యతమై యసమ సమాఘ్నంబు లంటి సం

మితమై లలు విూడ రాక పా

లితయశ వైతాళీయవృత్తమా.

౧౧౧

౨. నౌపచ్ఛాదసము.

ధర లఘుప్రల్ దత్పక్ రయంబుల్

జరణాంబుల పై సంధిలం గవీంద్రుల్

విరచింపఁగ వింత లై తలిర్పఁ

సరవిని నౌపచ్ఛాదసంబు మించుఁ.

౧౧౨

(ఇందలకే మఱియును)

అలఘు లఘుప్ర లాఱు నెన్నిదింటం

గల వి ట్లనఁగఁగ న్నయంబు లొప్పె

అల బేసి సమాఘ్ని శేషమిట్ల
చలిపిన నాశచ్ఛందసాబు మించుక.

౧౧౩

3. ఆపాతలిక.

అవుఁ దలఘు లట్ల భకారం
బవలం గాతో నంటుకొనం ద
ర్చవిరతి నాగస్థమతుల్ రాఁ
బవనసుతా యాపాతలికాఖ్య.

౧౧౪

౪. దక్షిణాంతికము.

వధుల్ లము ల్వచ్చు టట్లనై
రలక గముల్ పైరాక ద్వితీయంబులం
ద్రిలముఁ బూన్పు(దీక్షి)యంఘులం
దలిర్పు మారుతి దక్షిణాంతికాఖ్య.

౧౧౫

౫. ఉదీచ్యవృత్తి.

తగ న్తునక దక్షిణాంతిక
ఖ్యగయుక్పద మది యంటకుండ రీ
తిగా నగు నుదీచ్యవృత్తి మె
చ్చుగ వాతాత్తజ సూరిసన్నతా.

౧౧౬

౬. ప్రాచ్యవృత్తి.

అయిదవలఘు వంటి క్రింద మా
త్రయైసంగ స్ఫురులఁ బ్రాచ్యవృత్తిఁ బొ
ల్పియు వైతాళీయజాతినొం
ది యిది యొక్కగుఁ దేవ మారుతి.

౧౧౭

౭. ప్రవర్తకము.

సిర న్నొద లుదీచ్యవృత్తియుం
బరంగ స్థలఁ దగఁ బ్రాచ్యవృత్తియుం
జొరంగ యతిఁ జూడ నిటయై
వరుసతో నిడఁ బ్రవర్తకం బగుక.

౧౧౮

౮. పరాంతికము.

వన్నె మీఱఁగఁ బ్రవర్తకాఖ్యతో
నున్న చా సర నుండులక్షణం
బన్ని యంఘ్రులను నంటఁగూర్చఁ దా
నెన్నఁగాఁ దనరు నీపరాంతిక.

౧౧౯

౯. చారుహాసిని.

కవు లొగడఁగాఁ బ్రవర్తకా
ఖ్యవృత్తమునఁ గల్గుబేసిపా
దవైఖరు ల్లాల్పు నంఘ్రులక
జవాంచితా చారుహాసినిక.

౧౨౦

౧౦. చౌకద.

కదిసిచతుర ఘుగణములలోను
బదము త్రిగణమై భానునితోను
దుదమొదలను బ్రాల్ దొలఁగకరాను
జనువఁగ నీయది చౌపది యాను.

౧౨౧

౧౧. వితాళమను చౌపదము.

రవియుగము చతుర ఘుగణయుగము
నవులను నొకలఘు వై పదపదము
దవిలిన నదియే వితాళము క్రమము
జవర నాను విశ్రమ మీవిధము.

౧౨౨

౧౨. కర్ణాటచౌపదము.

తగఁ బంచలఘుగణ త్రయము రవిదాయ
మొగిఁ దుదలఁ బ్రాసముల్ మును గల్గఁజేయ
జగతి నిది కర్ణాటచౌపదచ్ఛాయ
యగు గణద్యయముపై యతి యాంజనేయ.

౧౨౩

౧౩. పట్నద.

ప్రాసము ల్లా వల్లఁ బాసి యర్థంబుల
వాసవపట్నంబు పైశశిము

భాసిల్లఁ బాదంబు లీసూటి తోనుండఁ
జేసిన పట్టుద దగుఁ గపింద్ర.

౧౨౪

౧. త్రిపద.

సురపతు ల్పొదల నల్వరు నిల్వ రెండవ
చరణ మింద్రద్వయి రవియుఁ
బరఁగుఁ ద్ర్యంభియు నట్ల త్రిపద.

౧౨౫

౬. ద్విపద.

సురపతు ల్లువ్వురు సూర్యతోఁ గూడఁ
జరణ మొక్కొక్కట సమకూర్చి యతులు
రెండింటిమీఁదఁ జేప్పినఁ దగు ద్విపద
దండితశాత్రవదై తేరు వీర.

౧౨౬

౭. మంజరి.

శ్రీహనుమంతు సుస్థిరక్షీర్తిమంతుఁ
గపిలోకవగు స్వారికార్యార్థపరుని
నుతియించుచోఁ బ్రాస యతు లిట్లఁడఁ
చరణాంతములనంటు శబ్దాబు లిడక
తెలిసి ప్రాసములేని ద్విపద యై యుండ
నమరింప గానవిద్యాశాలి యైన
పవనజుం డెపుడుఁ జేపట్టు మంజరుల
మాడ్చిఁ జేపట్టు నీమంజరు లలర.

౧౨౭

న. మఱియు రగడ లన్నవి వై తాళీమధేదాబులఁ బెక్కులు గల నందు
హయప్రచారము మొనలుగాఁ గల రగడలు ప్రసిద్ధంబు లైనవి నవ
విధంబుల నుదాహరణాదిచాటు ప్రబంధంబులందుఁ బ్రవర్తించుచుండు
నవి యెయ్యవి యంటేని.

౧౨౮

క. హరివర విను హయచారము

సరణి తురగవల్గనాబు జయమంగళమున్
ద్విరదగతియు జయనద్ర మ
ధురగతి హరిహరిణవృషగతులు గృతులఁ దగున్.

౧౨౯

క. రగడలు చెప్పెడిచోటను

దగఁ బ్రాసము లొందును ద్విపదగతిన్మఱి మె

చ్చుగ వలె సంశ్యస్తాసము

లగణితశౌర్యా కదద్వయాంతములందున్.

౧౩౦

గీ. జరుగుఁ గృతుల వై తాళియబాతులందు

రగడభేదంబు లందు నేర్పఱచి యున్న

గురువు రెండేసిలఘులుగాఁ గూడవలయు

లక్షణజ్ఞులసంజ్ఞ చే నక్షయాది.

౧౩౧

౧. అందు హయచారరగడ.

వనచరేంద్రు వలయుగతులఁ, బ్రణుతిసేతు రగడకృతుల

నినచతుష్టమిడి ఋతుయతిఁ, జను హయప్రచారముగతి.

౧౩౨

౨. తురగవల్లవరగడ.

వనధిదాటి సీతవార్త వరునిచెవుల నికిన హనుమ

కినిసి లంకఁ గాల్చినట్టి కీశసార్యభౌమ వినుమ

భానుసంఖ్యలఘువులకును బైని దగిన విరమణంబు

భానుగణము లెన్నిదైన పదము తురగవల్లనంబు.

౧౩౩

౩. విజయమంగళరగడ.

తురగవల్లనంబు రెట్టి దొరలి విజయమంగళ మగు

ధూర్తదై త్యవిపినవిపులధూమకేతనస్వరూప

ధరణిదహితృప్తాదయశోకదారుణాంధకారపార

దళనశక్తిహేతుభూతతపనతీచరకలాప.

౧౩౪

౪. ద్వీరదగతిరగడ.

ఆజిహ్ లక్ష్మణుని ప్రాణ మెత్తిఁగీర

ఆజినందను గొల్చి యలరు పవనకుమార

మంచలఘుగణ మంఘ్రి బరంగనాల్గయి యతుల

నుంచదగు దళలఘుల నొక్కట ద్వీరదగతుల.

౧౩౫

శ్రీమహారాజా రావు వేంకటసుమారసుహీపతి సూర్యారావుబహద్దరువారు, పికాపురము
మహారాజావారు; పరిషద్వ్యవస్థాధ్యక్షులు.

కీ. శ్రీ. శ్రీ వేంకటగిరి మహారాజావారు.

కీ. శ్రీ. శ్రీ బొమ్మిలిమహారాజావారు.

ఉద్ధారకులు.

శ్రీరాజా వేంకటాద్రి అస్సారావుబహద్దరువారు-ఉయ్యూరు జమీందారువారు.

ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తార్యనిర్వాహకసభావర్గము.
కార్యనిర్వాహకసభాధ్యక్షులు.

జయంతి రామయ్యపంతులుగారు, బి. ఏ., బి. ఎల్.

కార్యదర్శులు.

కిలాంటి రాఘవాచార్యులుగారు. ఎం. ఏ., బి. ఎల్.

వింజమూరి వెంకన్నపంతులుగారు. ఎం. ఏ.

కార్యనిర్వాహకసభాసభ్యులు.

దివాన్ బహద్దర్ కొమ్మిరెడ్డి సూర్యవారాయణమూర్తివాయడంగారు, (కోశాధ్యక్షులు)

వెద్దాడ రామస్వామిగారు, ఎం. ఏ.

చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహులుగారు.

కాశీభట్ట సుబ్బయ్యకాశ్రిగారు.

శ్రీమన్ గొడవర్తి జువ్వాభస్వామిగారు, ఎం. ఏ; ఎల్. టి.

దర్బా వేంకటేశ్వరాచార్యులుగారు, బి. ఏ., బి. ఎల్.

అశక్తి వేంకటాచార్యులుగారు.

కేశవపు కామరాజుగారు.

కోశా వేంకటసుబ్బారావువాయడంగారు.

ఓలేటి వేంకటరామకాశ్రిగారు, శతావధాని.

పామగంటి లక్ష్మీనరసింహారావుపంతులుగారు.

పిళ్ళారిచెట్టి రంగ్రామ్మారావువాయడంగారు.

నగమువెల.

ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తులోఁ బ్రచురింపఁబడిన నిఘంటువుతప్ప తక్కిన గ్రంథములును పరిషత్సంచికలును నగమువెలల కీయఁబడును. పుస్తకముల పట్టిక కై వ్రాయుఁడు- పోస్టు రైలు ఖర్చులువేరు.

శ్రీనూర్యరాయాంధ్రనిఘంటువు.

—ప్రథమభాగము—

ఇది బహువిధముల నాంధ్రనిఘంటువు లన్నింటికంటె మిక్కిలి శ్రేష్ఠ మైనది. సంస్కృతపదములకుఁ, దెనుఁగుపదములకుఁ, వానిప్రయోగములకుఁ దడవికొననక్కఱలేకు. విద్యార్థులకుఁ గవులకు నీనిఘంటువు వనేకవిధముల సమస్తసహాయమును జేయును.

సాదాప్రతి రు 5 లు. అద్దపేపరు ప్రతి రు 7 లు.

రఘునాథరామాయణము.

ప్రథమభాగము.

తంజావూరు రఘునాథనూపాలుఁడు రచించినదానినొది కొంత భాగము. ఈనూపాలునికే చేనునూర వేంకటరాజకవి విజయవిలాసము సంకీర్తముచేసినది. ఈరాజకవి కవిత్వము మృగుమధురమైనది. కల్పన లతిమనోహరములు, పాఠకలోక మీతని ద్విపదవలచరిత్రమును, వాల్మీకిచరిత్రమును జదివితేయుంగురు, కావున, మేము వేఱుగఁ జెప్పవక్కఱయండను.

వెల రు. 0-8-0.

ఆంధ్రసాహిత్య పరిషత్కార్యదర్శులు, కాకినాడ.